

Evaluatie van de Wet op de vaste boekenprijs

Een kwantitatieve analyse

A. Notenboom
C. Schrijvershof
R. Goudriaan

Onderzoek in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

© **A**arts De Jong Wilms Goudriaan **P**ublic **E**conomics bv (APE)

Den Haag, augustus 2009

Evaluatie van de Wet op de vaste boekenprijs: Een kwantitatieve analyse
A. Notenboom, C. Schrijvershof en R. Goudriaan

Ape rapport nr. 650

© 2009 **A**arts De Jong Wilms Goudriaan **P**ublic **E**conomics bv (APE)

Website: www.ape.nl

Omslag: Brordus Bunder, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt via druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

INHOUD

SAMENVATTING	5
1 INLEIDING	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Vraagstelling	8
1.3 Indeling van het rapport	10
2 AANPAK VAN HET ONDERZOEK	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Gehanteerde definities en selecties op de gegevens van Centraal Boekhuis	11
2.3 Interviews	13
2.4 Knelpunten in de beschikbaarheid van gegevens	13
3 VERKOOP VAN BOEKEN BINNEN EN BUITEN DE FYSIEKE BOEKHANDEL	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Marktaandeelen van verkoopkanalen in de tijd	15
3.2.1 Marktaandeelen volgens GfK	15
3.2.2 Marktaandeelen volgens Stichting Speurwerk	18
3.2.3 De groei van online bestedingen door consumenten	19
3.3 Conclusies	20
4 EFFECTEN VAN DE VERKORTING VAN DE TERMIJN VAN DE VBP	23
4.1 Inleiding	23
4.2 Prijsopheffingen vóór en na 2005	23
4.3 Conclusies	24
5 PLURIFORMITEIT	25
5.1 Inleiding	25
5.2 Pluriformiteit van het titelaanbod	25
5.2.1 Operationalisering	25
5.2.2 Pluriformiteit in termen van aantal titels	26
5.2.3 Pluriformiteit in termen van aantal genres	27
5.2.4 Pluriformiteit in termen van literair-cultureel titelaanbod	28
5.2.5 Pluriformiteit in termen van aantal titels per literair- cultureel genre	29
5.3 Conclusies	31

6	BREDE BESCHIKBAARHEID VAN BOEKEN	33
6.1	Inleiding	33
6.2	Aantal fysieke boekhandels	33
6.3	Assortimentsbreedte van verkooppunten	36
6.3.1	Inleiding	36
6.3.2	Aantal boekhandels dat meer dan 2.000 unieke titels afneemt	37
6.3.3	Assortimentsbreedte in termen van titelvolumen	38
6.3.4	Assortimentsbreedte in termen van aantal genres	41
6.3.5	Assortimentsbreedte in termen van literair-cultureel titelaanbod	42
6.3.6	Assortimentsbreedte in termen van aantal literair- culturele genres	45
6.4	Vergelijking met studie Boek & Bedrijf	45
6.5	Conclusies	46
7	PUBLIEKSPARTICIPATIE	47
7.1	Inleiding	47
7.2	Tijdsbesteding aan lezen van boeken	47
7.3	Aankoop van boeken	50
7.4	Conclusies	51
8	DISTRIBUTIE VAN HET WETENSCHAPPELIJKE BOEK	53
8.1	Inleiding	53
8.2	Het wetenschappelijke boek in de boekhandel	53
8.3	Conclusies	57
9	EVALUATIE EN SYNTHESE	59
9.1	Inleiding	59
9.2	Afschaffing van het exclusieve handelsverkeer	59
9.3	Verkortingen van de termijn en de gevolgen voor prijsoverheffingen	60
9.4	Pluriformiteit van het titelaanbod	60
9.5	Brede beschikbaarheid van boeken	60
9.6	Publieksparticipatie	61
9.7	Beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek	61
9.8	Synthese	62
9.9	Aanbevelingen voor verder onderzoek	63

LITERATUUR	65
BIJLAGE A: LITERAIR-CULTURELE NUR-CODES	67
BIJLAGE B: GEÏNTERVIEWDE EXPERTS UIT DE BRANCHE	71

SAMENVATTING

De Wet op de vaste boekenprijs (Wet op de vbp) is sinds 1 januari 2005 van kracht. De vbp geldt voor boeken in de Nederlandse en Friese taal, en muziekgaven. De Wet op de vbp vormt voor een belangrijk deel een continuering van het tot 2005 bestaande stelsel van vaste minimumprijzen, maar kent ook een aantal wijzigingen. De Wet dient de realisatie van de cultuurpolitieke doelstellingen van een pluriform boekenaanbod bij uitgeverij, een brede beschikbaarheid van boeken via een fijnmazig net van verkooppunten en richt zich daarnaast op de publieksparticipatie. De Wet dient binnen vijf jaar na inwerkingtreding te worden geëvalueerd. Het voorliggende rapport levert hieraan een bijdrage.

Ten opzichte van de privaatrechtelijke regeling vóór 2005 heeft de Wet op de vbp tot een aantal wijzigingen geleid. Ten eerste is het exclusieve handelsverkeer afgeschaft: ook aan 'branchevreemde' afzetkanalen mogen nu boeken met handelskorting worden verkocht. Dit heeft echter geen invloed gehad op het marktaandeel van de fysieke boekhandel. Het marktaandeel van internetwinkels stijgt weliswaar, maar dit lijkt vooral ten koste te gaan van de boekenclub. Deze ontwikkeling was al gaande vóór de invoering van de Wet op de vbp. Ten tweede is de minimale duur van de vaste prijs verkort van twee naar één jaar. Deze verkorting heeft niet geleid tot een toename van het aantal prijsopheffingen.

De Wet op de vbp heeft onder meer tot doel om een pluriform boekenaanbod te bevorderen. De resultaten van de evaluatie geven aan dat de Wet op dit punt een bijdrage heeft geleverd. Na de invoering van de Wet is de pluriformiteit van het titelaanbod licht gestegen. Deze stijging treedt op bij het aanbod van titels en genres, en ook specifiek bij het aanbod van literair-culturele titels en literair-culturele genres. De wet heeft verder tot doel om de brede beschikbaarheid van boeken via een fijnmazig netwerk van verkooppunten te bevorderen. Sinds de invoering van de wet blijft de beschikbaarheid van boeken in het algemeen en van de literair-culturele boeken in het bijzonder stabiel. Het aantal fysieke boekhandels blijft in de tijd redelijk stabiel, terwijl het aantal internetwinkels stijgt.

De beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek in de fysieke boekhandel neemt echter licht af in de periode 2005-2008. Dit geldt vooral voor het bètaboek, en in iets mindere mate voor het alfaboek. De verminderde beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek in de fysieke boek-

handel wordt echter niet veroorzaakt door de invoering van de wet, maar eerder door andere oorzaken, zoals lagere handelskortingen voor het wetenschappelijke boek, de opkomst van internetwinkels en technologische ontwikkelingen. Ten opzichte van 2000 is daarnaast het assortiment van de *gemiddelde* boekhandel iets smaller geworden. Dit is vermoedelijk een voortzetting van een ontwikkeling die al eerder door het Centraal Planbureau en het Sociaal en Cultureel Planbureau in *Boek en markt* is gesignaleerd en mogelijk wordt versterkt door de rendementseisen van de boekhandel. De afzet van boeken is licht gestegen. De Wet op de vbp heeft echter geen grote veranderingen in de publieksparticipatie tot gevolg ten opzichte van de situatie vóór invoering van de wet.

Samenvattend kan worden gesteld dat de Wet op de vbp heeft bijgedragen aan de realisatie van de cultuurpolitieke doelstellingen van een pluriform boekenaanbod en een brede beschikbaarheid van boeken. De wet heeft niet geleid tot grote veranderingen in de boekensector. Dat is niet verrassend: de Wet op de vbp vormt grotendeels een continuering van de situatie vóór 2005. Het is echter duidelijk dat de boekensector aan de vooravond staat van grote technologische veranderingen. Verdere digitalisering heeft naar verwachting grote invloed op de verkopen van boeken via de traditionele kanalen (de fysieke boekhandel en de boekenclub). Daarbij gaat het niet alleen om een toenemend marktaandeel van de internetwinkels, maar ook om de opkomst van het e-boek, dat momenteel niet onder de reikwijdte van de Wet op de vbp valt. Daarbij moet in ogenschouw worden genomen dat digitalisering zowel een bijdrage aan de vergroting van het aanbod en de pluriformiteit daarvan levert, maar tegelijkertijd een bedreiging kan vormen voor de huidige fysieke boekhandel.

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Sinds 1 januari 2005 geldt voor alle boeken¹ in de Nederlandse en Friese taal en muziekguitgaven een wettelijk verankerde vaste prijs die door de uitgever per titel wordt vastgesteld. De Wet op de vaste boekenprijs (Wet op de vbp) is in de plaats gekomen van het Reglement Handelsverkeer van de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVB), dat om mededingingsrechtelijke redenen niet langer kon worden gehandhaafd. De wettelijke verankering is in grote lijnen gericht op een continuering van het tot 2005 bestaande privaatrechtelijke stelsel van vaste minimumprijzen. De Wet op de vbp dient de realisatie van de cultuurpolitieke doelstellingen van een pluriform boekenaanbod bij uitgevers, een brede beschikbaarheid van boeken via een fijnmazig net van verkooppunten en richt zich daarnaast op de publieksparticipatie. De vbp geldt voor een periode van minimaal een jaar. Schoolboeken vallen niet onder de Wet op de vbp. Het Commissariaat voor de Media houdt toezicht op de naleving van de wet.

In artikel 30 van de Wet op de vbp is bepaald dat de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) de Kamer binnen vijf jaar na inwerkingtreding van de wet – dat is vóór eind 2009 - verslag uitbrengt over de doeltreffendheid en de effecten van de wet in de praktijk. Daarom laat het ministerie van OCW een evaluatie uitvoeren van de Wet op de vbp, die betrekking heeft op het instrumentele en het inhoudelijke niveau van de werking van de wet. Het instrumentele niveau richt zich op eventuele aanpassingen van specifieke bepalingen van de wet of de AMvB en op het functioneren van de toezichthouder. Het inhoudelijke niveau richt zich op bijdrage van de Wet op de vbp aan de cultuurpolitieke doelstellingen. De instrumentele evaluatie wordt op ambtelijk niveau uitgevoerd met uitzondering van de evaluatie van de bepalingen die direct van invloed zijn op de werking van de Wet op de vbp. De evaluatie van de Wet op de vbp voor het onderdeel vaste prijs voor muziekguitgaven geschiedt eveneens op ambtelijk niveau. APE voert het *inhoudelijke* deel van de evaluatie van de Wet op de vbp voor boeken uit, dat vooral een kwantitatief karakter heeft. Het voorliggende rapport doet verslag van dit onderdeel van de evaluatie.

¹ Met uitzondering van de voorgeschreven schoolboeken gebruikt in het basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs (exclusief hbo) en volwasseneducatie.

1.2 Vraagstelling

De invoering van de Wet op de vbp in 2005 is enerzijds een continuering van de bestaande situatie, maar heeft anderzijds ook tot een aantal veranderingen geleid ten opzichte van de privaatrechtelijke regeling op basis van het Reglement Handelsverkeer van de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak. De belangrijkste veranderingen zijn:

- de vaste prijs voor het schoolboek is vervallen;
- het exclusieve handelsverkeer bestaat niet meer, ook in zogenaamde 'branchevreemde kanalen' worden boeken verkocht;²
- niet het land van uitgave, maar de taal bepaalt de prijsgebondenheid;
- de minimale duur van de vaste prijs is verminderd van twee tot één jaar;
- het Commissariaat voor de Media fungeert als onafhankelijk toezicht-houder.

Het onderhavige evaluatieonderzoek moet antwoord geven op de volgende centrale onderzoeksvraag:

In hoeverre draagt de Wet op de vaste boekenprijs bij aan de pluriformiteit van het titelaanbod, de brede beschikbaarheid van het boek (breedte van het assortiment en dichtheid van netwerk) en aan de publieksparticipatie?

Conform de *Richtlijnen voor een evaluatie van de Wet op de vaste boekenprijs* valt deze uiteen in de volgende zeven deelvragen:

1. Heeft de afschaffing van het exclusieve handelsverkeer geresulteerd in additionele verkoop van titels bij branchevreemde kanalen of tot substitutie in de vorm van een groter marktaandeel van de branchevreemde verkoopkanalen ten koste van de verkoop van de boekhandel?
2. Heeft de verkorting van de termijn van de vbp geleid tot meer prijsopheffingen en zo ja, hoe is dit resultaat te waarderen in het licht van de doelstellingen van de vbp?
3. Wat is de ontwikkeling van de pluriformiteit van het titelaanbod, in het bijzonder dat van het culturele segment?
4. Hoe is de ontwikkeling van de brede beschikbaarheid van boeken in de periode 2000-2004 naar aantal boekhandels inclusief de geografische

² Branchevreemde kanalen mochten vóór 2005 ook boeken verkopen, maar de handeldskorting gold alleen voor erkende boekhandels.

spreiding daarvan, naar assortimentsbreedte per boekhandel en naar aantal boekhandels met een breed assortiment?

5. Wat is het beeld van de beschikbaarheid over de periode 2005-2007 (inclusief internetboekhandel en boekenclub)? Wijkt dit af van de periode vóór de invoering van de Wet op de vbp?
6. Wat is de ontwikkeling van de publieksparticipatie?
7. Hoe ontwikkelt de distributie van het wetenschappelijke boek zich? Bestaan er daarin verschillen tussen de bètasector en de alfa- en gammamarkt? Is er sprake van een structureel of van een faseverschil?

Deze vragen worden beantwoord tegen de achtergrond van de voortschrijdende *technologische* ontwikkeling in de boekenbranche. Deze ontwikkeling, in het bijzonder de digitalisering, kan van invloed zijn op de boekenmarkt en op de werking van de Wet op de vbp, nu en in de toekomst.

De Wet op de vbp is enerzijds een bestendiging van de bestaande situatie. Ten eerste gaan we daarom na of de invoering van de wet de beoogde continuering van de bestaande situatie met de bijbehorende beoogde effecten tot gevolg heeft. Anderzijds heeft de invoering van de Wet op de vbp ook een aantal veranderingen met zich meegebracht. Dat betekent onder meer dat de effecten van de vaste boekenprijs in de periode vóór en na in invoering van de wet met elkaar moeten worden vergeleken. Zodoende kunnen we afleiden welke effecten het gevolg zijn van de veranderingen ten opzichte van de voormalige privaatrechtelijke regeling.

Tegelijkertijd is in de te onderzoeken periode een sterke technologische ontwikkeling opgetreden, waardoor het geïsoleerde effect van de Wet op de vbp lastig vast te stellen is. In de eerste plaats is de vraag wat de opkomst van internetwinkels (die ook nichetitels, de zogenaamde 'long tail' aanbieden) betekent voor de doelstelling van de wet dat een grote verscheidenheid aan boeken op zo veel mogelijk plaatsen in Nederland voor de eindafnemer wordt ontsloten, zodat boeken nagenoeg direct fysiek verkrijgbaar zijn. Internet is wellicht deels een aanvulling op de bestaande distributiekanaalen, maar ook deels een vervanging daarvan. In de tweede plaats wordt digitalisering steeds belangrijker. Steeds meer informatie is al dan niet tegen betaling in digitale vorm direct beschikbaar (denk aan Google Booksearch, printing on demand, en de opkomst van het e-boek). Digitalisering speelt in de evaluatieperiode nog een bescheiden rol, maar is zeker voor de toekomst van belang, in het bijzonder voor de non-fictie en de informatieve boeken. Zelfstandige digitale producten vallen op dit moment niet onder de werkingssfeer van de Wet op de vbp. De achtergrond van de voortschrijdende technologische ontwikkeling in de boekenbranche

is belangrijk bij de beantwoording van de onderzoeksvragen. De digitalisering is mogelijk van grote invloed op de boekenmarkt en op de werking van de Wet op de vbp, nu en in de toekomst.

1.3 Indeling van het rapport

In het voorliggende rapport komen de bovengenoemde onderzoeksvragen in afzonderlijke hoofdstukken aan bod. Hoofdstuk 2 schenkt aandacht aan de onderzoeksaanpak. In hoofdstuk 3 gaan we in op de afschaffing van het exclusieve handelsverkeer en op de ontwikkeling van de marktaandelen van de diverse verkoopkanalen. In hoofdstuk 4 komen de effecten van de verkorting van de termijn van de vaste prijs aan bod. Heeft verkorting van deze termijn geleid tot meer prijsopheffingen? In hoofdstuk 5 en hoofdstuk 6 onderzoeken we of de pluriformiteit van het aanbod respectievelijk de brede beschikbaarheid van boeken is toe- of afgenomen sinds de invoering van de Wet op de vbp. In hoofdstuk 7 staat de ontwikkeling van de publieksparticipatie centraal. Hoofdstuk 8 behandelt de ontwikkeling van de beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek. Het rapport wordt afgesloten in hoofdstuk 9 met een eindevaluatie en een synthese van de resultaten.

2 AANPAK VAN HET ONDERZOEK

2.1 Inleiding

De evaluatie van de Wet op de vbp heeft vooral een kwantitatief karakter, maar wordt via interviews en literatuuronderzoek aangevuld met kwalitatieve analyses. De kwalitatieve analyse dient zowel als compensatie voor ontbrekende kwantitatieve gegevens als voor de duiding van de resultaten door experts. Voor de kwantitatieve analyses in dit rapport maken we gebruik van gegevens van externe partijen, zoals Centraal Boekhuis, GfK, het Sociaal en Cultureel Planbureau, het Commissariaat voor de Media en Stichting Speurwerk. In een aantal gevallen hebben wij gegevens bewerkt voordat we deze geanalyseerd hebben. Een overzicht van bewerkingen komt in paragraaf 2.2 aan de orde. Naast de analyses van gegevens hebben wij ook interviews afgenomen bij een aantal experts uit de boekenbranche. De wijze waarop wij met de interviewresultaten zijn omgegaan behandelen we in paragraaf 2.3. De boekenbranche lijdt enigszins onder het gebrek van goed in de tijd vergelijkbaar cijfermateriaal. We bespreken enkele knelpunten in de beschikbaarheid van gegevens in paragraaf 2.4.

2.2 Gehanteerde definities en selecties op de gegevens van Centraal Boekhuis

Het onderzoek berust voor een belangrijk deel op gegevens van Centraal Boekhuis over de periode 2005-2008. De volgende definities en selecties worden gehanteerd:

- Alleen van boekhandels die een depotaansluiting hebben bij Centraal Boekhuis hebben wij gegevens verkregen. De depotovereenkomst die tussen uitgevers, boekhandels en Centraal Boekhuis gesloten is, ziet toe op de instandhouding van een distributie-infrastructuur, zodat de beschikbaarheid en geografische spreiding van vooral minder courante boeken en muziekguitgaven gegarandeerd is. Depotleveringen aan de aangesloten boekhandels voorzien in beginsel in (na)bestellingen van één of enkele exemplaren onder toepassing van de minimum inkoopmarge en levering binnen één of enkele dagen. Uitgevers bepalen of zij hun boeken al dan niet via het depot leverbaar willen houden. Het totale bestand van leveringen van Centraal Boekhuis is groter. Het bevat ook bestellingen van incidentele afnemers zonder depotaansluiting en

voorts titels die de uitgever door Centraal Boekhuis laat leveren onder andere condities dan die van de depotovereenkomst (bijvoorbeeld afwijkende kortingen).

- De gegevens van Centraal Boekhuis bevatten isb-nummers die ten minste aan één afnemer in het betreffende jaar zijn geleverd. Het aantal exemplaren dat aan de afnemer is geleverd, is minder relevant voor ons onderzoek.
- Alleen NUR-codes 1xx t/m 9xx zijn meegenomen in de analyses. NUR-codes onder de 100 zijn geen boeken, maar Ansichtkaarten, cd's, kaarten, tijdschriften en kranten en dergelijke.
- Alle leveringen aan distributeur Scholtens zijn uit het bestand verwijderd. Deze keuze is gemaakt om de vergelijkbaarheid met de CPB/SCP-studie *Boek en markt* (Appelman en van de Broek 2002) te vergroten.
- Het bestand bevat alleen leveringen; retouren aan Centraal Boekhuis zijn dus niet opgenomen.
- Leveringen van uitgevers aan de boekhandel (zonder tussenkomst van Centraal Boekhuis) blijven buiten beschouwing. Directe leveringen van uitgevers zijn vaak regionale titels, en vormen naar schatting een paar procent van de verkopen van de boekhandel.
- Bij de interpretatie van de gegevens is het van belang op te merken dat leveringen niet gelijk zijn aan verkopen, en dat deze evenmin gelijk zijn aan beschikbaarheid op de boekenplanken van de winkel.
- We maken in het rapport selecties op basis van de indeling in algemene, wetenschappelijke en schoolboeken. De uitgever bepaalt de indeling, die vervolgens bepalend is voor de aan de boekhandel doorberekende handelskorting. Helaas valt deze indeling niet exact samen met de inhoudelijke indeling naar algemene boeken, schoolboeken en wetenschappelijke boeken. Wetenschappelijke boeken worden bijvoorbeeld nogal eens als schoolboeken geïnclassificeerd. De schoolboeken vallen niet onder de werkingssfeer van de Wet op de vbp. Daarom zijn de schoolboeken (indeling gebaseerd op de handelskorting) verwijderd uit *alle* analyses van dit rapport. Het is mogelijk dat we daarmee ten onrechte boeken met een S-korting die geen schoolboeken zijn, hebben verwijderd en vice versa. Daarnaast ontbreekt in de selectie van wetenschappelijke boeken (zie hoofdstuk 8) waarschijnlijk een deel van de wetenschappelijke boeken die onder een andere code (algemeen of school) zijn geïnclassificeerd.
- Centraal Boekhuis heeft voor ons een splitsing aangebracht naar online verkooppunten en fysieke (niet-online) verkooppunten. Naast winkels die alleen via internet verkopen (zoals Bol.com) zijn er ook boekhandels die zowel een fysiek verkooppunt als een internetwinkel beheren.

De splitsing naar verkoopkanaal kan Centraal Boekhuis voor de grote klanten (die aparte relatienummers hebben voor de internetaankopen en de aankopen voor de fysieke boekhandels) goed aanbrengen. Lastiger zijn de kleine winkels die naast de fysieke boekhandel ook een website beheren, maar die de bestellingen onder één relatienummer scharen. Centraal Boekhuis heeft deze gevallen ingedeeld bij een fysieke boekhandel of bij een verkooppunt via internet, afhankelijk van de ingeschatte relatieve omvang van het verkoopkanaal.

- Alleen boeken in de Nederlandse en Friese taal vallen onder de Wet op de vbp en zijn daarom opgenomen in de analyses. Hieronder zijn ook meertalige boeken begrepen.
- Alle boeken met ontbrekende NUR-codes zijn verwijderd uit de analyses.

2.3 Interviews

Naast analyses van gegevens van onder andere Centraal Boekhuis en GfK hebben we ook enkele experts uit de branche geïnterviewd. Een lijst van geïnterviewde personen is te vinden in bijlage B. De interviews zijn nodig om aanvullende informatie te verkrijgen en om onderzoeksresultaten te interpreteren. Interviews kunnen de subjectieve mening van de geïnterviewde personen weergeven. We vermelden daarom in het rapport *expli-ciet* wanneer we gebruik maken van interviewresultaten.

2.4 Knelpunten in de beschikbaarheid van gegevens

Gegeven de invoering van de Wet op de vbp in 2005 dient de evaluatie een vergelijking te maken tussen de periode vóór 2005 en na 2005. De evaluatie werd echter bemoeilijkt door het ontbreken van lange tijdreeksen consistente gegevens. We noemen alvast enkele knelpunten.

- Een belangrijke bron van gegevens binnen de boekenbranche vormt Centraal Boekhuis. Helaas verwijdt Centraal Boekhuis na enkele jaren gegevens; daarom zijn gegevens uit de periode vóór 2005 niet leverbaar. De enige bron van gegevens van Centraal Boekhuis vóór 2005 vormt de studie *Boek en markt* (Appelman en van den Broek 2002). Vanwege de informatiebescherming hebben CPB/SCP na afloop van het onderzoek deze dataset op verzoek van Centraal Boekhuis vernietigd. Een heranalyse van deze dataset in het kader van het huidige onderzoek is daardoor niet mogelijk. Een langere bewaartermijn van de gegevens van Centraal Boekhuis dan enkele jaren verdient naar onze

mening prioriteit en is een belangrijke sprong voorwaarts in de professionalisering van de beschikbaarheid van de gegevens over de boekenbranche.

- De vergelijkbaarheid van gegevens van verschillende gegevensbronnen wordt bemoeilijkt door verschillen in gehanteerde definities en methodiek alsmede in de onderliggende gegevens. Het totaal aantal boekhandels dat het CBS rapporteert, verschilt bijvoorbeeld van het totaal aantal boekhandels dat de Koninklijke Boekverkoopersbond of het Hoofdbedrijfschap Detailhandel aanhoudt. Extra lastig is dat informatie over marktaandeelen en prijsopheffingen vóór en na 2005 gepubliceerd worden door verschillende partijen (Stichting Speurwerk versus GfK, en de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak versus het Commissariaat voor de Media), met bijbehorende verschillen in methodiek en vastlegging van de gegevens als gevolg. In sommige gevallen is het daarom lastig een eenduidige interpretatie te geven van gevonden verschillen tussen de periode vóór en na 2005.
- Ten slotte laat de informatievoorziening over het wetenschappelijke boek te wensen over. Voor het wetenschappelijke boek is Centraal Boekhuis op dit moment de belangrijkste informatiebron, hoewel maar een beperkt deel van de distributie van deze categorie boeken via Centraal Boekhuis geschiedt.

3 VERKOOP VAN BOEKEN BINNEN EN BUITEN DE FYSIEKE BOEKHANDEL

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk onderzoeken we of de afschaffing van het exclusieve handelsverkeer heeft geleid tot additionele verkoop van boeken bij branchevreemde kanalen of juist tot substitutie in de vorm van teruglopende verkopen bij de boekhandels en een groter marktaandeel van de branchevreemde verkoopkanalen. De opkomst van boekenverkoop via internet en de branchevreemde toetreders op de boekverkopersmarkt onderstrepen het belang van deze onderzoeksvraag. Daarom voeren we een analyse uit waarin we de trends in de marktaandelen en het aantal verkochte boeken in de tijd voor de verschillende verkoopkanalen in kaart brengen. We onderzoeken in hoeverre na de invoering van de Wet op de vbp hierin veranderingen optreden. We proberen tentatief aan te geven wat het effect is van de afschaffing van het exclusieve handelsverkeer, en wat het effect is van andere factoren, zoals de opkomst van internetboekhandels. De analyse heeft primair een beschrijvend karakter.

3.2 Marktaandelen van verkoopkanalen in de tijd

3.2.1 Marktaandelen volgens GfK

De meest betrouwbare gegevens over marktaandelen van diverse verkoopkanalen levert GfK. Deze gegevens bevatten informatie over de boekenverkoop bij een breed scala van verkoopkanalen (inclusief branchevreemde verkoopkanalen) op basis van ruim 3.500 verkooppunten. De gegevens van GfK berusten op gescande kassaverkopen van winkels, en beperken zich tot de jaren 2006, 2007 en 2008. Het jaar 2005 en de jaren vóór invoering van de Wet op de vbp ontbreken dus in het overzicht. De volgende opmerkingen zijn van belang bij de interpretatie van de gegevens van GfK:

- GfK rapporteert alleen verkoopcijfers van algemene boeken. Schoolboeken en wetenschappelijke boeken vallen buiten het overzicht. Voor deze boeken zijn naast de boekhandel andere aanbodvormen relevant waarvan de verkopen minder goed te volgen zijn.

- De dekkingsgraad van de gegevens in de jaren 2006-2008 bedraagt respectievelijk 68%, 74% en 75%. Het niet-gemeten verkoopkanaal bevat vooral kleine winkels die hun verkopen niet scannen. De toename van de dekkingsgraad in de betreffende periode heeft niet alleen te maken met boekhandels die toetreden tot het onderzoekspanel, maar ook met de toetreding van ketens, zoals Bart Smit, Primera en Wehkamp. De toegetreden ketens verkopen echter relatief weinig boeken.
- GfK onderscheidt de volgende verkoopkanalen: bookstores, mass merchandisers, entertainment specialists en online verkoop. De bookstores omvatten de boekhandel, zoals Selexyz en ook de boekenclub ECI; mass merchandisers zijn warenhuizen zoals V&D, de Bijenkorf, en ketens zoals het Kruidvat; onder entertainment stores vallen onder andere Free Record Shop, Media Markt en Dixons. De entertainment specialists, en in mindere mate de mass merchandisers, zijn de branchevreemde kanalen. Onder online verkopen vallen de internetwinkels zoals Bol.com en de internetwinkel van Selexyz. Bij de bepaling van online verkopen is GfK afhankelijk van de aanlevering van de data door de verkoper; niet alle verkopers zijn in staat de online verkopen af te splitsen van de andere verkopen (als zowel een winkel en website beheerd worden). De cijfers zijn exclusief rechtstreekse verkopen door uitgevers. De online verkopen vormen een *ondergrens* van de werkelijke online verkopen.
- De totale markt bepaalt GfK aan de hand van de afzet van uitgevers aan de detailhandel.
- In de presentatie laten we non-books buiten beschouwing; daarom wijkt de totale markt qua omzet en afzet (631 mln. euro en 48,8 mln. stuks in 2008) licht af van de door GfK normaliter aangehouden totale markt (645 mln. euro en 51 mln. stuks in 2008). Ook groeipercentages van jaar op jaar kunnen om deze reden afwijken.

Tabel 3.1 toont de resultaten van de analyse van de GfK-gegevens. De tabel leidt tot de volgende conclusies:

- De totale omzet van algemene boeken stijgt met 6,6% van 2006 op 2007, en met 2% van 2007 op 2008.
- Het marktaandeel van de online verkopen stijgt van ruim 5% in 2006 tot bijna 10% in 2008. Naar verwachting is het grootste deel van deze stijging reëel; het is echter niet uitgesloten dat een deel veroorzaakt wordt door toename van de dekkingsgraad van de gegevens van GfK.
- Het marktaandeel van de mass merchandisers (onder andere de warenhuizen) daalt met bijna een procentpunt in de periode 2006-2008.

Tabel 3.1: Marktaandelen verkoopkanalen van algemene boeken in omzet gemeten, 2006-2008.

	Marktaandelen (in %)			Totale mutatie 2006-2008
	2006	2007	2008	
Boekhandel (inclusief boekenclub)	53,8	57,5	57,2	3,4
Entertainment specialists	0,4	0,6	0,6	0,2
Mass merchandisers	8,5	8,2	7,7	-0,8
Online	5,3	7,7	9,6	4,3
Niet gemeten verkoopkanaal	32,0	26,0	25,0	-7,0
Subtotaal boekhandel (inclusief boekenclub) plus niet gemeten	85,8	83,5	82,2	-3,6
Totaal (incl. niet gemeten, in mln. euro)	579,8	618,6	630,8	51,0

Bron: GfK

- Het marktaandeel van de entertainment specialists is minimaal, maar stabiel.
- Het marktaandeel van de boekhandel stijgt in de periode 2006-2008, maar het is goed voorstelbaar dat deze toename voor een deel veroorzaakt wordt door een toename van de dekkinggraad van de gegevens van GfK. Tegelijkertijd daalt het marktaandeel van het niet-gemeten verkoopkanaal (voornamelijk bestaande uit kleine, zelfstandige boekhandels die niet scannen); maar deze daling kan ook deels veroorzaakt worden door een toename van de dekkinggraad. Samengenomen daalt het marktaandeel van de boekhandels, boekenclub en niet-gescand licht in 2006-2008, van bijna 86% tot ruim 82%.
- Samenvattend suggereren de cijfers van GfK dat de toename van de online verkopen vooral ten koste gaat van de verkopen in de boekhandel/boekenclub en van de verkopen van de mass merchandisers. Helaas scheidt GfK de boekenclub niet van de boekhandels, waardoor het niet mogelijk is om nader te preciseren waar de grootste verliezen geleden worden. Uit het jaarverslag 2008 van de Koninklijke Boekverkoopersbond (KBb) blijkt dat de leden van de KBb een omzetstijging van 4% boeken in 2008 ten opzichte van 2007³. Deze cijfers suggereren dat verliezen vooral voor rekening komen van de boekenclub. We gaan in de volgende paragrafen hier nader op in.

³ Het is mogelijk dat een deel van deze omzetstijging veroorzaakt wordt door hogere prijzen van boeken aangezien de stijging van de afzet lager is (zie ook paragraaf 7.3).

3.2.2 Marktaandelen volgens Stichting Speurwerk

Helaas heeft GfK geen gegevens over de jaren vóór de invoering van de Wet op de vbp. Stichting Speurwerk voerde in de jaren voordat GfK gegevens registreerde over verkopen van boeken consumentenonderzoeken uit (de boekenindex). De boekenindex is een wekelijkse telefonisch gehouden enquête over de aankoop van algemene boeken onder een wisselende groep van 400 personen, die gegevens oplevert over onder andere marktaandelen van de verkoopkanalen.⁴ Stichting Speurwerk neemt alleen algemene boeken mee in het onderzoek, die gedefinieerd worden als alle boeken exclusief school- en studieboeken. De resultaten voor de jaren 2001-2004 zijn weergegeven in tabel 3.2. Deze marktaandelen zijn gedefinieerd in termen van afzet, en daarmee qua absoluut niveau *niet* te vergelijken met de marktaandelen van GfK, die gedefinieerd zijn in termen van omzet. Uit de gegevens van Stichting Speurwerk blijkt dat het marktaandeel van de boekhandel stijgt in de opeenvolgende jaren. De boekenclub heeft te kampen met een dalende belangstelling van kopers van boeken, en in mindere mate geldt dit ook voor het warenhuis. Het marktaandeel van de andere verkoopkanalen is redelijk stabiel.

Tabel 3.2: Marktaandelen verkoopkanalen van algemene boeken in afzet gemeten, 2001-2004.

	Marktaandelen (in %)				Totale mutatie 2001-2004
	2001	2002	2003	2004	
Boekhandel	61,6	64,0	64,8	68,0	6,4
Boekenclub	17,3	16,1	13,8	12,3	-5,0
Warenhuis	8,2	7,1	6,7	5,8	-2,4
Internet	2,5	2,2	3,2	2,9	0,4
Supermarkt	2,4	1,8	2,5	2,1	-0,3
Elders	7,9	8,5	8,8	8,7	0,8
Weet niet	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0

Bron: Stichting Speurwerk (2004 en 2005)

Als we de gegevens van Stichting Speurwerk en GfK combineren, kunnen we – voorzichtig – een aantal trends afleiden in de verkoop van boeken in de afgelopen acht jaren. Allereerst suggereren de gegevens dat de afname van verkopen in warenhuizen (mass merchandisers) al vóór 2005 in gang

⁴ Algemene boekenindex 2001-2003 (Stichting Speurwerk 2004) en Algemene boekenindex 2001-2004 (Stichting Speurwerk 2005).

is gezet. De invoering van de Wet op de vbp lijkt geen duidelijke invloed op deze trend te hebben.

In tegenstelling tot GfK, onderscheidt Stichting Speurwerk de verkopen van de boekenclub en de verkopen van de boekhandel. Stichting Speurwerk rapporteert een scherpe daling van de verkopen van de boekenclub. Deze trend vindt plaats vóór 2005, en staat dus los van de invoering van de Wet op de vbp. Het is voorstelbaar dat deze trend doorzet na 2005, hoewel we dit niet kunnen toetsen aan de cijfers van GfK. Gecombineerd met een toename in online verkopen, is het goed mogelijk dat de groei van de online verkopen ook (en mogelijk vooral) ten koste gaat van de verkopen van de boekenclub. Artikelen in de media over ECI bevestigen dit beeld.⁵ Zo is het aantal leden en het marktaandeel van ECI gehalveerd in de periode 1995-2008 (van 1,8 mln. naar 0,9 mln. leden en van 20% marktaandeel naar 11%). De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat vooral substitutie plaatsvindt tussen online verkoop en verkoop via de boekenclub, en in mindere mate tussen online verkoop en verkoop via de fysieke boekhandel. Wel is het voorstelbaar dat de fysieke boekhandels een grotere omzetgroei zouden hebben gerealiseerd als de internetwinkels er niet waren geweest.

Personen uit de boekenbranche die wij in het kader van dit onderzoek geïnterviewd hebben, geven desgevraagd aan dat er signalen zijn dat de huidige economische crisis niet aan de verkoop van boeken voorbijgaat. In een krimpende markt kunnen de marktaandelen tussen boekhandel en internetwinkel verschuiven. Daarnaast is het mogelijk dat het e-boek - momenteel niet onder de werkingssfeer van de Wet op de vbp – in de nabije toekomst aan een opmars begint. Indien dat het geval is, kan een moeilijke tijd aanbreken voor een deel van de fysieke boekhandels; e-boeken zijn immers eenvoudig te downloaden van een website. Het is echter nog te vroeg om hierover definitieve uitspraken te doen.

3.2.3 De groei van online bestedingen door consumenten

Thuiswinkel.org geeft in samenwerking met Blauw Research een schatting van de online bestedingen door consumenten aan diverse producten. Deze cijfers komen tot stand via een combinatie van gegevens van leden van thuiswinkel.org en aanvullend onderzoek onder een panel van consumenten.

⁵ Zie bijvoorbeeld het artikel *ECI geeft zich nog niet gewonnen* in het NRC Handelsblad van 18 april 2008, internet:
http://www.nrc.nl/economie/article1875489.ece/ECI_geeft_zich_nog_niet_gewonnen

ten. Uit deze gegevens blijkt dat consumenten steeds meer producten online kopen; in de periode 2004-2007 wordt jaarlijks een groei van circa 30% gerealiseerd (zie tabel 3.3). De groei van de productcategorie boeken, tijdschriften en kranten bedraagt eveneens circa 30%. Deze productcategorie vormt een kleine 4% van de totale online bestedingen. We vermoeden dat boeken een belangrijk deel vormen van de van de productcategorie boeken, tijdschriften en kranten. Deze cijfers onderstrepen de groei van de online verkoop van boeken. Overigens zijn de cijfers qua absoluut niveau niet geheel te vergelijken met de cijfers van GfK, waarschijnlijk wegens verschillende afbakeningen en definities.

Tabel 3.3: Totale online bestedingen en online bestedingen aan boeken, tijdschriften en kranten door consumenten (in mln. euro), 2004-2007.

	Boeken, tijdschriften en kranten	Totaal	%
2004	66	1.678	3,9
2005	84	2.210	3,8
2006	110	2.820	3,9
2007	147	3.898	3,8

Bron: Thuiswinkel.org en Blauw Research

3.3 Conclusies

In het hoofdstuk hebben we onderzocht of de afschaffing van het exclusieve handelsverkeer heeft geleid tot additionele verkoop van titels bij branchevreemde kanalen of juist tot substitutie in de vorm van teruglopende verkopen bij de boekhandels en een groter marktaandeel van de branchevreemde verkoopkanalen. Om een antwoord op deze vragen te geven, hebben we gegevens over marktaandelen van verschillende bronnen en van verschillende jaren (2001-2008) gecombineerd. De gegevens hebben alleen betrekking op het algemene boek; de conclusies kunnen daarom niet gegeneraliseerd worden naar wetenschappelijke of schoolboeken.

De online verkopen stijgen fors in de onderzochte periode. Dit lijkt een autonome trend die niet direct beïnvloed wordt door de invoering van de Wet op de vbp. Consumenten doen steeds vaker aankopen via internet, en daar horen boeken bij. Het aandeel boeken in het totaal van de online aankopen is constant in de tijd. De stijging van de internetaankopen van boeken lijkt vooral ten koste te gaan van de aankopen via de boekenclub. De ECI is de afgelopen vijftien jaar geconfronteerd met een halvering van

het aantal leden en een halvering van het marktaandeel. We kunnen niet met zekerheid zeggen of de groei van online verkopen ook ten koste is gegaan van verkopen door fysieke boekhandels. Het lijkt erop dat de boekhandels de afgelopen jaren het marktaandeel goed kunnen vasthouden. Indien substitutie plaatsvindt, is de omvang beperkt. Wel is het voorstelbaar dat de omzetgroei van de fysieke boekhandels hoger was geweest als de internetwinkels niet waren opgekomen.

De introductie van de Wet op de vbp heeft *niet* geleid tot additionele verkoop van titels bij branchevreemde kanalen. De verkopen van de entertainment specialists zijn na 2005 marginaal. Het marktaandeel van warenhuizen/supermarkten/andere mass merchandisers neemt af in de periode 2001-2008. Deze trend begint al vóór 2005, en wordt waarschijnlijk nauwelijks beïnvloed door de introductie van de Wet op de vbp. Er is een aantal mogelijke verklaringen voor de daling van het marktaandeel van de warenhuizen. Geïnterviewde experts uit de boekenbranche noemen allereerst de dalende populariteit van warenhuizen onder consumenten; de verkoop van boeken via warenhuizen heeft hier eveneens onder te lijden. Ten tweede noemen geïnterviewde experts dat in 2005 het kopen van boeken via Air Miles en andere exclusieve spaarsystemen is afgeschaft; dat heeft consequenties voor de boekenverkoop in de warenhuizen. Een derde mogelijkheid is dat de moderne consument in het warenhuis niet vindt wat hij/zij wenst. In het eerder aangehaalde NRC-artikel⁶ worden twee consumentenprofielen opgesteld: het ene type consument kiest voor snel en efficiënt (de internetkoper), terwijl het andere type de aanschaf van een boek ziet als een vorm van vrijetijdsbesteding en het liefst verwend wil worden in een boekhandel (met luie zetels en een cafeetje). Geen van deze twee typen consumenten wordt bediend in het huidige warenhuis.

⁶ Zie voorgaande voetnoot.

4 EFFECTEN VAN DE VERKORTING VAN DE TERMIJN VAN DE VBP

4.1 Inleiding

Heeft de verkorting van de termijn van de vbp geleid tot meer prijsopheffingen en zo ja, hoe is dit resultaat te waarderen in het licht van de doelstellingen van de Wet op de vbp? In dit hoofdstuk proberen we een antwoord op deze vraag te formuleren. Sinds de invoering van de Wet op de vbp heeft een uitgever na één jaar het recht de vaste prijs op te heffen (vóór 2005 was dat pas na twee jaar). Een deel van de boeken waarvan de prijs wordt opgeheven valt vervolgens onder de ramsj, maar dit geldt niet voor alle boeken waarvan de vaste prijs wordt opgeheven. Verder kan een uitgever na een half jaar de vaste prijs aanpassen (verhogen of verlagen), maar een prijsverlaging is nog steeds een vaste prijs, en daarmee niet hetzelfde als een prijsopheffing.

4.2 Prijsopheffingen vóór en na 2005

Vóór 2005 vervulde de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVB) de taak van toezichthouder op het kader van het Reglement Handelsverkeer. Uitgevers moesten voor die tijd prijsaanpassingen, prijsopheffingen, actieprijsen en combinatieprijsen aan de KVB melden. De KVB heeft cijfers over prijsopheffingen in 2004 geleverd (zie tabel 4.1). In dit jaar bedraagt het aantal prijsopheffingen 5.930 titels.

Tabel 4.1: *Prijsopheffingen vóór en na 2005*

Geregistreerde aantallen	2004	2008/2009 ^a
Prijsopheffingen	5.930	5.927

a Van 17 april 2008 tot en met 16 april 2009.

Bron: Koninklijke Vereniging van het Boekenvak en Commissariaat voor de Media

Het Commissariaat voor de Media is sinds 1 januari 2005 toezichthouder op de uitvoering van de Wet op de vbp. Uitgevers moeten prijsaanpassingen, prijsopheffingen, actieprijsen en combinatieprijsen aan het Commis-

sariaat voor de Media melden. Gegevens over 2005 en 2006 kan het Commissariaat helaas niet meer leveren, omdat het Commissariaat voor de Media in de loop van 2007 overgegaan is op een nieuw registratiesysteem. In verband met aanloopproblemen van dit nieuwe systeem beschikken we alleen over betrouwbare gegevens van de periode 17 april 2008 tot en met 16 april 2009. Het aantal prijsopheffingen ligt in die periode op hetzelfde niveau als in 2004 (5.927 prijsopheffingen per jaar; zie tabel 4.1). Op basis van de prijsopheffingen kunnen we niet concluderen dat de Wet op de vbp heeft geleid tot meer prijsopheffingen. Geïnterviewde experts onderschrijven deze conclusie. Daarnaast geven deze personen aan dat prijsopheffingen niet direct na een jaar plaatsvinden; deze keuze wordt doorgaans pas na twee of drie jaar gemaakt.

4.3 Conclusies

In dit hoofdstuk zijn we nader ingegaan op de vraag of de invoering van de Wet op de vbp geleid heeft tot meer prijsopheffingen. We zien geen veranderingen in het aantal prijsopheffingen in de jaren vóór en na de invoering van de Wet op de vbp. Uit de analyses blijkt dat de invoering van de Wet op de vbp niet geleid heeft tot meer prijsopheffingen. Deze conclusie baseren we op gegevens uit het jaar 2004 en 2008/2009. Gegevens van andere jaren zijn helaas niet beschikbaar of onvoldoende betrouwbaar. Door de beperkte beschikbaarheid van gegevens over de prijsopheffingen is de empirische onderbouwing van de conclusie over de prijsopheffingen helaas mager.

5 PLURIFORMITEIT

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk proberen we een antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag: Wat is de ontwikkeling van de pluriformiteit van het titelaanbod, in het bijzonder dat van het culturele segment? *Boek en markt* (Appelman en van den Broek 2002) definieert pluriformiteit op vier manieren: op basis van het aantal titels, het aantal genres, het aantal literair-culturele titels en het aantal literair-culturele genres. In de analyse sluiten we zoveel mogelijk aan bij deze criteria voor pluriformiteit. We gebruiken daarvoor de gegevens van Centraal Boekhuis over de periode 2005-2008.⁷ De gegevens van Centraal Boekhuis betreffen alle leveringen uit Centraal Depot aan een groot deel van de verkooppunten van boeken in een jaar. Omdat Centraal Boekhuis circa 80% van de Nederlandse markt bestrijkt, achten we deze gegevens voldoende representatief voor het titelaanbod van de betreffende jaren. Een titel die ten minste één keer gedurende het betreffende jaar geleverd is door Centraal Boekhuis, valt binnen het vizier van dit onderzoek. Evenals in *Boek en markt* vallen titels die Centraal Boekhuis niet levert buiten ons blikveld, terwijl deze mogelijk wel in het betreffende jaar wel verkocht zijn omdat ze in de schappen van de boekhandel aanwezig waren.⁸ Voor de interpretatie van de gegevens van Centraal Boekhuis is een aantal gehanteerde definities en bewerkingen die we op de gegevens verricht hebben van belang (zie paragraaf 2.2).

5.2 Pluriformiteit van het titelaanbod

5.2.1 Operationalisering

In deze paragraaf operationaliseren de pluriformiteit van het titelaanbod achtereenvolgens op vier manieren:

- het aantal titels;

⁷ Ondanks dat we dezelfde definities hanteren als de studie *Boek en markt* wat betreft pluriformiteit, kunnen we gegevens over het jaar 2000 daaruit niet zonder meer vergelijken met de onze, omdat de boekenbranche in 2002 is overgegaan van classificatie van NUGI-codes op NUR-codes. De verandering in classificatie is vooral belangrijk bij de operationalisering van een genre.

⁸ Bijvoorbeeld ook leveringen van Scholtens.

- het aantal genres;
- het aantal literair-culturele titels;
- het aantal literair-culturele genres.

5.2.2 Pluriformiteit in termen van aantal titels

Allereerst geven we het volledige titelaanbod in de jaren 2000 (uit *Boek en markt*) en 2005-2008. Tabel 5.1 toont de resultaten. Tussen 2005 en 2008 vindt jaarlijks een groei van circa 6% plaats. Er treedt een daling van het totale titelaanbod op tussen 2000 en 2005. We achten het niet aannemelijk dat het titelaanbod daadwerkelijk gedaald is, gezien de sterke opwaartse trend in de jaren 2005-2008. Waarschijnlijk zijn verschillen terug te brengen op andere selecties in het bestand van Centraal Boekhuis (zo is het voorstelbaar dat in *Boek en markt* niet alleen de afnemers met een depotaansluiting zijn meegenomen; zie paragraaf 2.2).

Tabel 5.1: Omvang van het titelaanbod^a

	Titelaanbod fysieke boekhandels	Leverbaar titel- aanbod online verkooppunten	Totale titelaanbod
2000			62.204
2005	56.092	44.847	56.787
2006	60.184	50.798	61.259
2007	63.247	54.617	64.728
2008	66.452	57.755	67.939
Jaarlijkse groei 2005-2008 (%)	5,8	8,8	6,2

a Exclusief schoolboeken.

Bron: Appelman en van den Broek (2002) en Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

Qua totaal titelaanbod blijven de internetwinkels *in totaal* nog iets achter bij de fysieke boekhandels, hoewel hun leverbare titelaanbod sneller groeit. Daarbij moet echter nadrukkelijk de kanttekening gemaakt worden dat het aantal fysieke boekhandels waaraan Centraal Boekhuis levert ongeveer het honderdvoudige is van het aantal internetwinkels. Dat betekent dat een online verkooppunt *gemiddeld* (= per verkooppunt) aanzienlijk meer titels aanbiedt dan een fysieke boekhandel. Dit laatste zien we ook terug bij de analyses van de assortimentsbreedte van verkooppunten in paragraaf 6.3.

5.2.3 Pluriformiteit in termen van aantal genres

De tweede definitie van pluriformiteit die *Boek en markt* hanteert is het aantal genres binnen het totale titelaanbod. De vraag is of het totaal aantal geleverde genres toe- of afneemt in de tijd, of stabiel blijft. Daarnaast willen we weten of het aantal genres met veel titels en het aantal genres met weinig titels verandert in de loop van de jaren. We zijn daarbij vooral geïnteresseerd in eventuele verschillen tussen de periodes vóór en na 2005. Omdat we geen grote verschillen zien tussen de internetwinkels en de fysieke boekhandels, nemen we in de volgende analyses de twee verkoopkanalen samen.

Box 5.1: Wat is pluriformiteit?

We hebben in navolging van *Boek en markt* pluriformiteit geoperationaliseerd in termen van het aanbod van (literair-culturele) titels en genres. De vraag is of deze operationalisatie volledig recht doet aan het begrip pluriformiteit. Uit interviews komt naar voren dat een groot aanbod nog niet betekent dat de consument vindt waar hij of zij naar op zoek is. Hoe groter het aanbod is, hoe belangrijker het is dat het aanbod voor een consument goed ontsloten wordt; dus dat een consument inzicht heeft in de diversiteit van aangeboden boeken. Dit inzicht van de consument komt niet automatisch tot stand, zeker niet bij gebrek aan een centraal (elektronisch) overzicht van het totaal aan beschikbare boeken. De fysieke boekhandel maakt van oudsher een belangrijke selectie door sommige titels wel een plaats te geven in de winkel en andere niet, en door een deskundige voorlichting. Internetwinkels spelen een belangrijke rol in het transparanter maken van de markt door de *backlist* van boeken te tonen die niet in de meeste fysieke boekhandels terecht komen. In die zin dragen de internetwinkels bij aan de mate waarin de pluriformiteit aan boeken voor de consument ontsloten wordt. De groei en het aanbod van internetwinkels staat echter los van de Wet op de vbp.

In de tijd dat de studie *Boek en markt* werd uitgevoerd, werden NUGI-codes gebruikt om boeken te classificeren. Sinds 2002 is de boekenbranche overgegaan op de classificatie naar NUR-codes. In *Boek en markt* wordt een genre gedefinieerd als een unieke NUGI-code (in totaal 244 genres); in navolging daarop vatten wij elke NUR-code op als een genre (in totaal zijn er 622 genres).⁹ Omdat de NUR-coderingen fijnmaziger zijn dan de NUGI-coderingen, meten we meer genres dan *Boek en markt*. Omdat het ons vooral gaat om trends in de tijd, is het absolute aantal genres

⁹ Een NUR-code valt niet precies samen met een type boek: er zijn NUR-codes waarbinnen zowel school-, algemene als wetenschappelijke boeken kunnen vallen.

van minder belang. De consequentie is echter wel dat we de gegevens over 2000 uit *Boek en markt* niet met onze resultaten kunnen vergelijken.

Tabel 5.2 geeft de ontwikkeling van de genres in de periode 2005-2008. Circa 80% van de genres is vertegenwoordigd in het bestand van Centraal Boekhuis.¹⁰ Het aantal genres vertegenwoordigd in boekhandels en internetwinkels stijgt licht in de jaren 2005-2008. Slechts tien genres tellen meer dan 1.000 unieke titels; het meest voorkomend zijn genres met een totaal van 10 tot 100 titels. Genres met 10 titels of meer nemen licht toe in de tijd. Groot zijn deze veranderingen echter niet. Dat betekent dat het aantal beschikbare genres redelijk stabiel is in de tijd.

Tabel 5.2: Aantal beschikbare genres in het titelaanbod, 2005-2008

	Aantal genres				
	Alle genres	Genre met 1-10 titels	Genre met 10-100 titels	Genre met 100-1.000 titels	Genre met meer dan 1.000 titels
2005	509	139	243	117	10
2006	526	135	258	122	11
2007	540	135	270	123	12
2008	545	136	269	127	13

Bron: Centraal Boekhuis (bewerking APE)

5.2.4 Pluriformiteit in termen van literair-cultureel titelaanbod

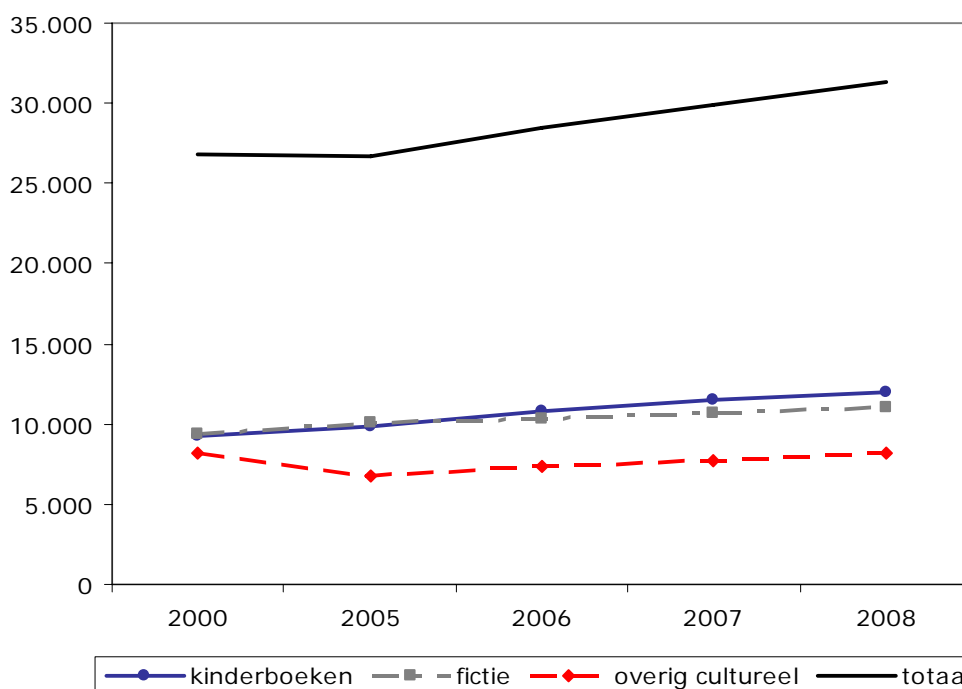
De derde interpretatie van pluriformiteit is gerelateerd aan het aandeel literair-culturele titels binnen het totale titelaanbod. Blijft het aandeel literair-culturele titels constant in de tijd of verandert dit juist? En zien we wat dat betreft verschillen tussen de periodes vóór en na 2005? We houden dezelfde operationalisering van literair-culturele titels aan als *Boek en markt*. Literair-culturele titels zijn kinderboeken, literatuur (inclusief poëzie), en overige cultureel waardevolle titels over kunst, kunstgeschiedenis, filosofie, ideeëngeschiedenis, geschiedenis en actuele maatschappelijke vraagstukken. De selectie van NUR-codes die we gebruikt hebben voor deze analyse is vermeld in bijlage A.¹¹

¹⁰ De uitsluiting van schoolboeken in de gegevens van Centraal Boekhuis, maar niet in het totaal aantal genres is een mogelijke reden voor de relatief lage dekkingsgraad.

¹¹ De NUGI-codes die *Boek en markt* noemt, hebben wij vertaald naar NUR-codes via de zogenaamde 'OmNUR-lijst'. Deze en andere lijsten zijn te vinden op onder andere www.nuv.nl.

Figuur 5.1 laat zien dat het literair-culturele aanbod licht stijgt, vooral na 2005.¹² In 2000 omvatten de literair-culturele titels 43% van het totale titelaanbod (*Boek en markt*), terwijl in 2005-2008 circa 47% van het totale titelaanbod literair-cultureel van aard is. Het titelaanbod van alle drie literair-culturele segmenten stijgt in de periode 2005-2008.

Figuur 5.1: Aantal literair-culturele titels in het totale titelaanbod, 2000-2008

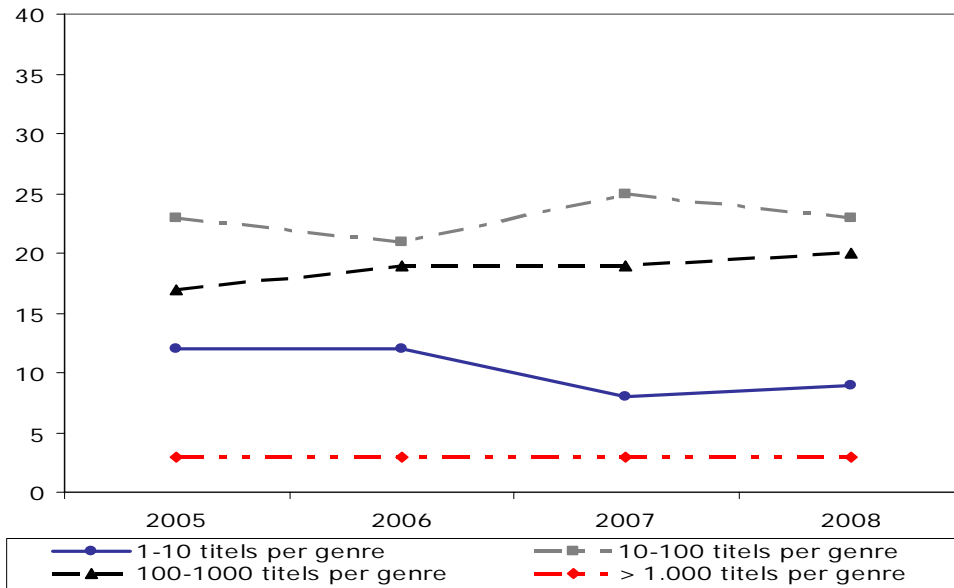
Bron: Appelman en van den Broek (2002) en Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

5.2.5 Pluriformiteit in termen van aantal titels per literair-cultureel genre

De vierde definitie van pluriformiteit heeft betrekking op de vraag hoeveel titels in de literair-culturele genres vertegenwoordigd zijn. Worden de literair-culturele genres gekenmerkt door veel titels of juist door weinig titels? Treden er veranderingen op in de periode 2005-2008? We voeren de analyse uit voor de drie categorieën literair-culturele titels: de kindertitels, de literaire titels, en de overige culturele titels. De resultaten komen achtereenvolgens aan de orde in figuur 5.2, figuur 5.3 en figuur 5.4.

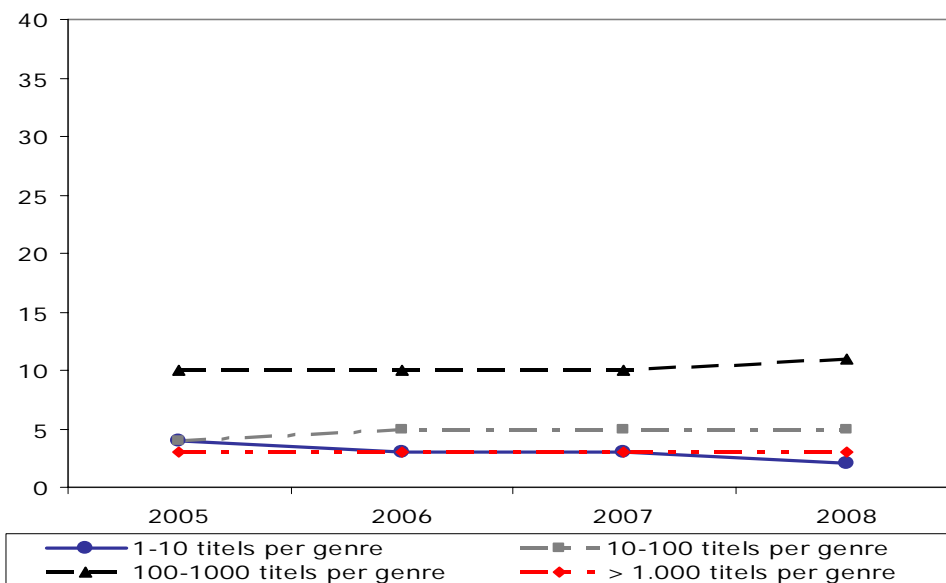
¹² We zien wel tussen 2000 en 2005 een daling van het titelaanbod van het overige culturele segment. Het is goed mogelijk dat dit geen reële daling is, maar toe te schrijven is aan verschillende selecties op het bestand.

Figuur 5.2: Aantal genres in het literair-culturele aanbod van kindertitels, 2005-2008

Bron: Centraal Boekhuis (bewerking APE)

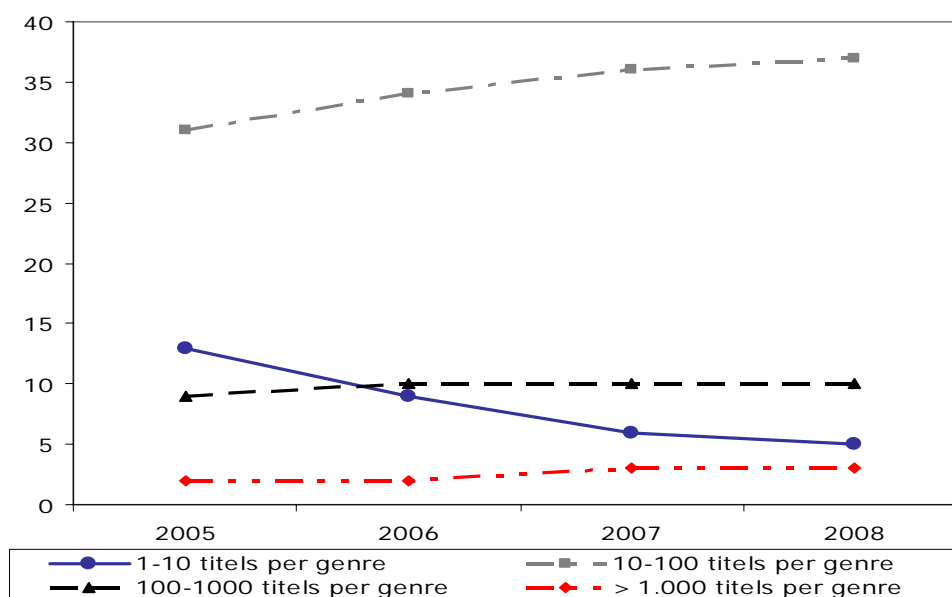
Figuur 5.3: Aantal genres in het literair-culturele aanbod van literaire titels, 2005-2008

Bron: Centraal Boekhuis (bewerking APE)

In de drie figuren zien we de stijging van het aantal titels terug in een toename van de genres met de grotere aantallen titels ten koste van de genres met de kleinere aantallen titels. Bij de kinderboeken stijgen de genres met 100 tot 1.000 titels ten koste van de genres met 1 tot 10 titels. Bij de literaire titels en de overige culturele vindt de stijging eveneens plaats bij de genres met 100 tot 1.000 titels.

Figuur 5.4: Aantal genres in het literair-culturele aanbod van overige culturele titels, 2005-2008

Bron: Centraal Boekhuis (bewerking APE)

5.3 Conclusies

In het hoofdstuk staat de volgende vraag centraal: wat is de ontwikkeling van de pluriformiteit van het aanbod? Als we pluriformiteit definiëren in termen van de omvang van het (literair-culturele) titelaanbod en de omvang van de (literair-culturele) genres, nemen we in de periode 2005-2008 wat betreft pluriformiteit weinig veranderingen waar. Het totale titelaanbod dat Centraal Boekhuis aan verkooppunten levert, stijgt licht in deze jaren; dezelfde trend zien we terugkeren bij het aantal geleverde genres, het aantal geleverde literair-culturele titels, en het aantal geleverde literair-culturele genres. We concluderen dat de invoering van de Wet op de vbp heeft bijgedragen aan de instandhouding van de pluriformiteit van het aanbod.

6 BREDE BESCHIKBAARHEID VAN BOEKEN

6.1 Inleiding

Het voorliggende hoofdstuk gaat in op de brede beschikbaarheid van boeken in de periode vóór en na de Wet op de vbp. De eerste onderzoeksvraag luidt: Hoe is de ontwikkeling van de brede beschikbaarheid van boeken in de periode 2000-2004 naar aantal fysieke boekhandels inclusief de geografische spreiding daarvan, naar assortimentsbreedte per boekhandel en naar aantal fysieke boekhandels met een breed assortiment? En de tweede onderzoeksvraag is: Wat is het beeld van de beschikbaarheid over de periode 2005-2008 (inclusief internetboekhandels en boekenclub)? Wijkt dit af van de periode vóór invoering van de Wet op de vbp?

De analyse in het hoofdstuk sluit nauw aan bij de analyse over de brede beschikbaarheid van boeken in *Boek en markt*. De onderhavige analyse heeft betrekking op het aantal boekhandels, de geografische spreiding daarvan, de gemiddelde assortimentsbreedte per boekhandel en het aantal boekhandels met een breed assortiment. In *Boek en markt* wordt brede beschikbaarheid van boeken op drie manieren gedefinieerd: op basis van (1) het aantal boekhandels, (2) de gemiddelde assortimentsbreedte van boekhandels en (3) het aantal boekhandels met een breed assortiment. We sluiten in dit hoofdstuk zoveel mogelijk bij deze definities aan. Om de assortimentsbreedte van de boekhandel te bepalen, gebruiken we de definities van pluriformiteit die in het vorige hoofdstuk zijn gehanteerd. Zie voor andere gehanteerde definities en bewerkingen op de gegevens van Centraal Boekhuis paragraaf 2.2.

6.2 Aantal fysieke boekhandels

Een eerste indicatie van de beschikbaarheid van boeken is het aantal fysieke boekhandels in Nederland in de afgelopen tien jaar. We hebben daarom ledenbestanden opgevraagd bij de Koninklijke Boekverkopersbond (KBb) en de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVB). Bestanden van deze verenigingen geven een nagenoeg volledige dekking van het aantal fysieke boekhandels in Nederland. Vóór 2005 was erkenning of registratie bij de KVB min of meer verplicht voor deelname voor het handelsverkeer van boeken. De erkenning/registratie bij de KVB verviel met

de komst van de Wet op de vbp. Per 2005 mogen alleen boekhandels die aangesloten zijn bij de KBb Boekenbonnen verkopen. Bijna alle boekhandels in Nederland (circa 95%) zijn daarom na 2004 aangesloten bij de KBb. Het aantal fysieke boekhandels is redelijk stabiel in de periode 2000-2008; het schommelt rond de 1.500 (zie tabel 6.1). Verkooppunten van de branchevreemde kanalen blijven buiten het overzicht.

Tabel 6.1: Aantal verkooppunten van leden van de KBb en erkende boekhandels van de KVB, 2000-2008

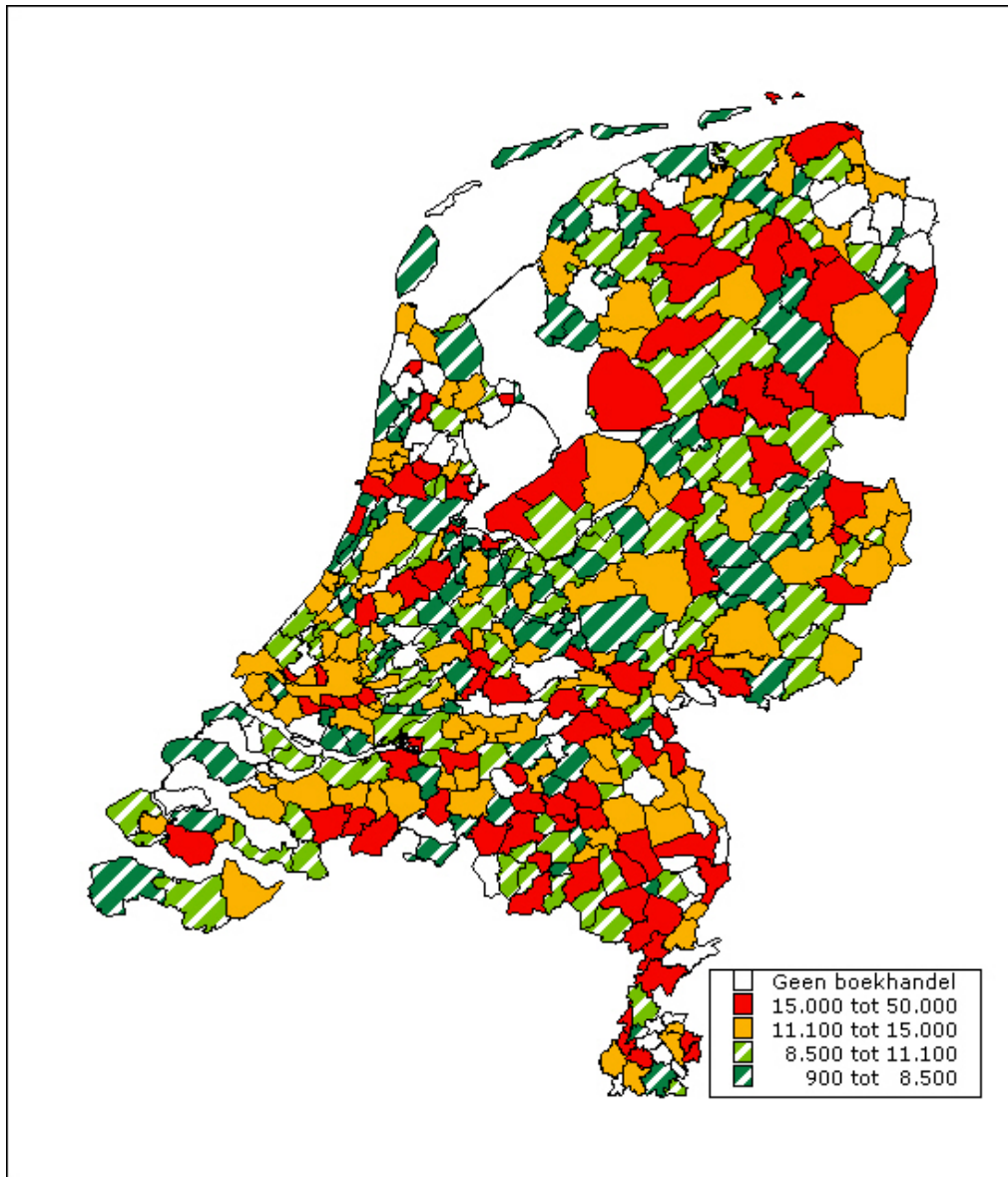
	KBb	KVB
2000	1.095	1.563
2001	1.115	1.587
2002	1.117	1.572
2003	1.042	1.557
2004	1.429	1.555
2005	1.462	
2006	1.452	
2007	1.481	
2008	1.523	

Bron: KBb, KVB

Interviews met experts uit de branche bevestigen de redenering die ten grondslag ligt aan de Wet op de vbp: afschaffing van de wet kan leiden tot een vermindering van het aantal fysieke boekhandels. Dit komt doordat grote boekhandels (ketens) en branchevreemde verkooppunten bij afschaffing van de vaste boekenprijs door hun schaal in staat zijn om te stunten met prijzen. Kleine boekhandels kunnen dit niet doen, omdat zij dan failliet gaan. Wel is het mogelijk dat in geval van afschaffing van de Wet op de vbp de boekhandels die overblijven zich qua assortiment sterker zullen specialiseren dan nu het geval is.

Naast de ontwikkeling in het aantal fysieke boekhandels is de geografische spreiding van belang. Concentreren boekhandels zich in bepaalde delen van het land, of bestaat er een landelijke spreiding van de fysieke boekhandels? We baseren deze analyse op gegevens van de KBb over het jaar 2009. We berekenen het aantal boekhandels per gemeente, en relateren vervolgens het aantal winkels aan het inwonertal van de gemeente. Figuur 6.1 geeft aan hoeveel inwoners per boekhandel voorkomen, onderscheiden naar gemeente. Als er geen boekhandel in een gemeente aanwezig is, dan is de gemeente wit weergegeven.

Figuur 6.1: Aantal inwoners per boekhandel, onderscheiden naar gemeente, 2009

Bron: KBb (bewerking APE)

De figuur onthult dat in een aantal aangrenzende gemeenten in noordoost Groningen geen boekhandels voorkomen, evenals in de kop van Noord-Holland, een aantal gemeenten in Zuid-Limburg en het rivierengebied in het midden van Nederland. Het gebrek aan boekhandels in de kop van Noord-Holland en in het noorden van Nederland komt ook naar voren in *Boek en markt*. Verder valt op dat in toeristische gebieden, zoals de Waddeneilanden, de Veluwe en Zeeland, relatief veel boekhandels per inwoner voorkomen.

Naast de ledenbestanden van KBb en KVB beschikken wij ook over gegevens van het aantal verkooppunten met een depotaansluiting met Centraal Boekhuis uit periode 2005-2008 (zie tabel 6.2). Een uniek verkooppunt is gedefinieerd op basis van naam van de winkel, zespositie postcode en wel of geen online verkoop. Indien een vestiging op een hoofdadres alle inkoop doet, en vervolgens zelf distribueert onder meer filialen, wordt deze vestiging als slechts één afnemer geteld. Daarnaast ontbreken afnemers die incidenteel bij Centraal Boekhuis bestellen in het bestand. Daarom is slechts tweederde van het totaal aantal boekhandels vertegenwoordigd in tabel 6.2. Er treedt een snelle stijging op van het aantal online verkooppunten in de periode 2005-2008.

Tabel 6.2: Aantal verkooppunten van boeken waaraan Centraal Boekhuis levert (gebaseerd op depotafname), 2005-2008

	Fysieke boekhandels	Verkooppunten online
2005	793	6
2006	901	9
2007	934	17
2008	949	31
Jaarlijkse groei 2005-2008 (%)	6,2	72,9

Bron: Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

6.3 Assortimentsbreedte van verkooppunten

6.3.1 Inleiding

Naast het aantal verkooppunten van boeken is ook de gemiddelde assortimentsbreedte van de verkooppunten van belang voor de beschikbaarheid van boeken. Verschilt de gemiddelde assortimentsbreedte in de periodes vóór en na 2005? We definiëren assortimentsbreedte op basis van de criteria voor pluriformiteit uit het vorige hoofdstuk; dus gerelateerd aan het aantal titels, het aantal genres, het aantal literair-culturele titels en het aantal literair-culturele genres. We gebruiken voor deze analyse opnieuw de gegevens van Centraal Boekhuis voor de periode 2005-2008.

6.3.2 Aantal boekhandels dat meer dan 2.000 unieke titels afneemt

Een deel van de fysieke boekhandels in het bestand van Centraal Boekhuis neemt slechts een gering aantal titels af. Waarschijnlijk maken deze boekhandels naast Centraal Boekhuis ook gebruik van een andere distributeur. Evenals in *Boek en markt* nemen we in alle analyses in dit hoofdstuk alleen boekhandels mee die per jaar meer dan 2.000 unieke titels bij Centraal Boekhuis hebben ingekocht. In *Boek en markt* gaat het om grofweg de bovenste helft van de markt in 2000 (1.007 boekhandels); bij de erkende boekhandels gaat het zelfs om tweederde van de markt.¹³ In de periode 2005-2008 betreft het echter minder dan 40% van het aantal onderscheiden fysieke boekhandels (zie tabel 6.3). Daar staat tegenover dat we in de jaren 2005-2008 een stabiel *aantal* fysieke boekhandels zien waaraan Centraal Boekhuis meer dan 2.000 unieke titels levert, hoewel het totaal aantal boekhandels met een depotaansluiting juist toeneemt. Dat betekent hoogstwaarschijnlijk dat de nieuwe boekhandels met een depotaansluiting bij Centraal Boekhuis minder dan 2.000 unieke titels per jaar afnemen. Daardoor daalt het *aandeel* van de categorie boekhandels met een breed assortiment in het totaal aantal boekhandels waaraan Centraal Boekhuis in de periode 2005-2008 levert.

Een combinatie van de trend in 2005-2008 en de gegevens uit *Boek en markt* suggereert dat de fysieke boekhandel *gemiddeld* een smaller wordend assortiment aan boeken afneemt in de afgelopen tien jaar. Hoe valt dit resultaat te verklaren? Wegens gebrek aan gegevens over de periode 2001-2004 is het lastig te zeggen of deze ontwikkeling te maken heeft met de invoering van de Wet op de vbp. Uitgesloten is dat steeds minder titels onder de depotovereenkomst vallen; het totaal aantal titels binnen het depot stijgt juist (zie tabel 5.1).

Een suggestie die naar voren is gekomen in een aantal interviews is dat boekhandels zich wegens de relatief lage rendementen steeds meer richten op de verkoop van bestsellers, waarvan de verkopen en winsten het meest zeker zijn. Overigens wordt deze interpretatie in andere interviews juist weersproken. Het is goed mogelijk dat juist de nieuwe boekhandels waaraan Centraal Boekhuis levert, hebben gekozen voor een minder breed assortiment (en zich hebben beperkt tot de verkoop van bestsellers). Een

¹³ *Boek en markt* gaat uit van 2.088 verkooppunten die in 2000 aangesloten waren bij de KVB. Dit zijn 1.563 erkende boekhandels, 522 geregistreerde detaillisten (bijvoorbeeld wijnhandelaren die ook boeken over wijn verkopen) en 3 boekenclubs. Als we er vanuit gaan dat de detaillisten minder dan 2.000 unieke titels afnemen, geldt dat in het jaar 2000 tweederde in plaats van de helft van de verkooppunten meer dan 2.000 unieke titels afneemt.

aanvullende verklaring sluit aan bij een trend die al in *Boek en Markt* (blz. 134-135) is geconstateerd: enerzijds versmalling van het assortiment en anderzijds verbreding van het assortiment. Er ontwikkelt zich een tweedeling waarbij een groot deel van de boekhandels in de minder verstedelijkte gebieden het assortiment versmalt, terwijl een klein aantal boekhandels in de grote steden een heel groot assortiment voert, waaronder de mega-boekhandels en de specialisten. Het is duidelijk dat een versmalling van het assortiment in de fysieke boekhandels haaks staat op de doelstelling van de brede beschikbaarheid van boeken.

Tabel 6.3: Fysieke boekhandels waaraan Centraal Boekhuis meer dan 2.000 unieke titels levert (gebaseerd op depotafnames), 2005-2008

Fysieke boekhandels die meer dan 2000 titels afnemen	
2005	335 (42%)
2006	330 (37%)
2007	330 (35%)
2008	325 (34%)

Bron: Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

6.3.3 Assortimentsbreedte in termen van titelvolumen

De tweede definitie van assortimentsbreedte betreft het titelvolumen van de boekhandels. We geven het gemiddeld aantal geleverde titels van de online en de fysieke verkooppunten. Daarnaast presenteren we het aantal titels van de 25%, 10% en de 1% best gesorteerde fysieke verkooppunten. In verband met het geringe aantal online verkooppunten voeren we deze laatste analyse alleen uit voor de fysieke boekhandels. De resultaten zijn samengevat in tabel 6.4.

Vanwege het ruime aanbod heeft een gemiddelde fysieke boekhandel ongeveer 10% van het totale titelaanbod in huis. In 2008 hebben de 25% best gesorteerde boekhandels (van het bovenste derde deel van de markt) met gemiddeld 9.618 unieke titels 14% van het totaal aantal titels in huis. Voor de 10% en 1% best gesorteerde boekhandels geldt een vertegenwoordiging van 23% respectievelijk 36% van het totale titelaanbod. Deze percentages wijken nauwelijks af van de situatie in 2000 uit *Boek en markt*.

Tabel 6.4: Gemiddeld aantal unieke titels bij verkooppunten met meer dan geleverde 2.000 unieke titels, 2000 en 2005-2008.

	Gemiddeld aantal titels		Gemiddeld aantal geleverde titels aan fysieke verkooppunten		
	Online verkooppunten	Fysieke verkooppunten	25% best gesorteerd	10% best gesorteerd	1% best gesorteerd
2000		4.910	9.491	14.217	24.235
2005	16.576	7.085	9.099	12.926	23.608
2006	15.129	7.186	8.818	14.110	23.916
2007	14.651	7.243	9.182	14.705	24.118
2008	11.024	7.558	9.618	15.926	24.399

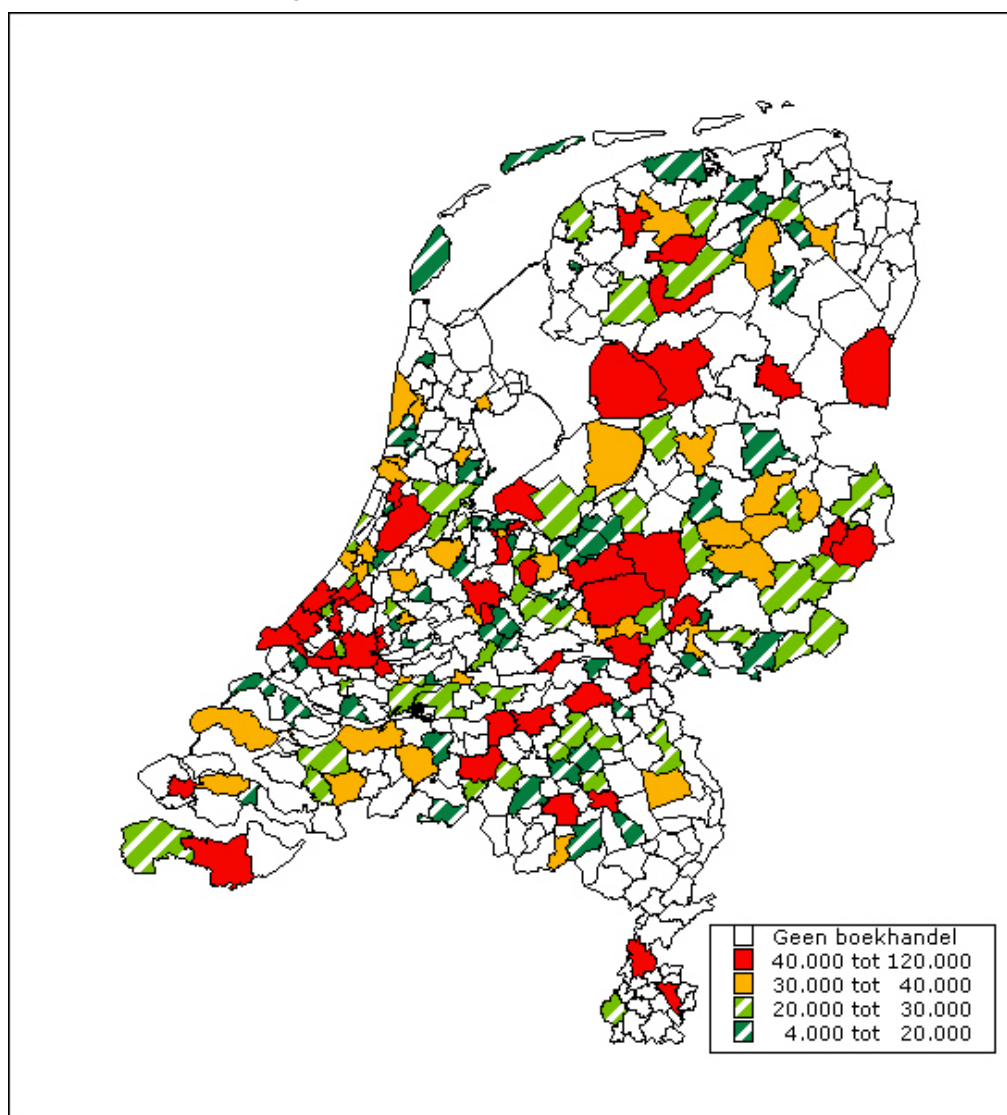
Bron: Appelmann en van den Broek (2002) en Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

De online verkooppunten bieden *gemiddeld* meer titels aan dan de fysieke boekhandels. De 10% best gesorteerde fysieke verkooppunten zijn qua assortimentsomvang ongeveer vergelijkbaar met de gemiddelde internetwinkel. Verbazingwekkend is dit resultaat niet: internetwinkels hoeven geen boeken op voorraad te houden en te etaleren op dure locaties in winkelstraten, maar kunnen direct vanuit de distributeurs leveren. Wel daalt het aantal geleverde titels per online verkooppunt in de tijd. De verklaring daarvoor is de toetreding van een redelijk groot aantal *nieuwe* internetwinkels in 2007 en 2008, die gemiddeld minder boeken geleverd krijgen. Daarnaast valt op dat het gemiddelde aantal titels bij de fysieke boekhandels met meer dan 2.000 titels licht stijgt (circa 2% per jaar) in de periode 2005-2008. Dit geldt ook voor de beter gesorteerde internetwinkels. De stijging van het aantal geleverde titels houdt ongeveer gelijke tred met de stijging van het totaal unieke titels dat in de periode 2005-2008 op de markt verschijnt.

We zien verder een groot verschil in het gemiddeld aantal titels dat in 2000 geleverd werd aan een fysieke boekhandel (bijna 5.000 titels) en het gemiddeld aantal titels dat in 2005 is geleverd (ongeveer 7.000 titels). We vermoeden dat deze verschillen veroorzaakt worden door verschillende selecties (inclusief of exclusief incidentele afnemers). Een tweede mogelijke verklaring is, dat het marktaandeel van Centraal Boekhuis gestegen is. Centraal Boekhuis geeft desgevraagd aan dat het aantal uitgeverij dat de gehele distributie (in plaats van een deel) laat verzorgen, de afgelopen jaren gestegen is.

Hoe is de spreiding van de beter gesorteerde fysieke verkooppunten in Nederland? We beperken deze analyse tot de fysieke (niet online) verkooppunten in 2008. We hebben opnieuw het totaal aantal ruim gesorteerde fysieke boekhandels per gemeente berekend, en dit aantal gerelateerd aan het inwonertal van de gemeente. Deze gegevens zijn afkomstig uit de bestanden van Centraal Boekhuis, en zijn om die reden *niet* geheel vergelijkbaar met het bestand van de KBb (gebruikt voor figuur 6.1). Figuur 6.2 brengt de resultaten in beeld. Het aantal witte vlekken neemt toe. Vooral in het noorden, het hart van Nederland en Noord-Limburg komen weinig tot geen ruim gesorteerde fysieke boekhandels voor.

Figuur 6.2: Aantal inwoners per ruim gesorteerde boekhandel, onderscheiden naar gemeente, 2008

Bron: Centraal Boekhuis (bewerking APE)

6.3.4 Assortimentsbreedte in termen van aantal genres

Het derde criterium waarmee we assortimentsbreedte vaststellen, is de vertegenwoordiging van het aantal genres binnen het assortiment. Evenals in het voorgaande hoofdstuk definiëren we een genre aan de hand van een unieke NUR-code. Omdat *Boek en markt* nog gebaseerd is op NUGI-codes, kunnen we de resultaten van beide analyses niet met elkaar vergelijken. We berekenen eerst het gemiddeld aantal genres in een fysiek en online verkooppunt, met een ondergrens van 1, 10 en 100 unieke titels per NUR (zie tabel 6.5). In het algemeen worden aan de internetwinkels meer genres geleverd dan aan de fysieke boekhandels. Wel geldt dat bij een ondergrens van één unieke titel per NUR het aantal geleverde NURs in de boekhandel dicht bij de het aantal van de internetwinkels komt. Dat betekent dat aan de fysieke boekhandel bijna evenveel genres geleverd worden als aan de internetwinkel, maar dat het aantal verschillende titels per genre in de fysieke boekhandel minder groot is.

Tabel 6.5: Gemiddeld aantal vertegenwoordigde genres (NURs) in verkooppunten met meer dan 2.000 geleverde unieke titels, 2005-2008

	Ondergrens 1 titel per NUR	Ondergrens 10 titels per NUR	Ondergrens 100 titels per NUR
<i>Fysieke verkoop</i>			
2005	342	118	15
2006	346	119	15
2007	342	116	15
2008	343	118	16
<i>Online verkoop</i>			
2005	377	188	34
2006	366	169	31
2007	391	172	31
2008	356	144	23

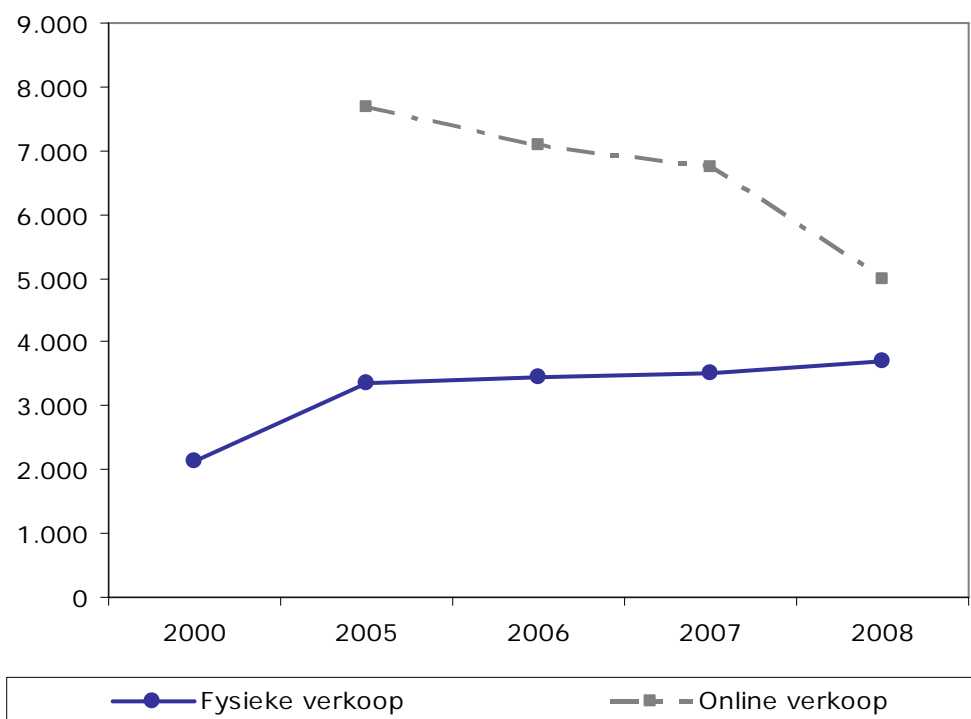
Bron: Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

In de tijd is het aantal vertegenwoordigde genres in de fysieke boekhandels vrijwel stabiel. Schommelingen in aantallen geleverde genres in de internetwinkels (vooral in 2008) zijn grotendeels toe te schrijven aan nieuwe toetreders.

6.3.5 Assortimentsbreedte in termen van literair-cultureel titelaanbod

De vierde wijze waarop we assortimentsbreedte definiëren is aan de hand van het literair-cultureel titelaanbod. De vraag is of het literair-culturele titelaanbod is veranderd sinds de invoering van de Wet op de vbp in 2005. We selecteren daarom alleen de titels uit de literair-culturele NUR-codes (zie daarvoor de lijst in bijlage A). Figuur 6.3 vat de resultaten samen. Aan de online verkooppunten zijn meer literair-culturele titels geleverd dan aan de fysieke boekhandels. In 2008 geldt dat bijna 50% van het totaal aantal titels in de fysieke boekhandels en de online verkooppunten van literair-culturele aard is; in 2000 bedroeg het overeenkomstige aandeel volgens *Boek en Markt* (blz. 78) 43%. Bij de fysieke boekhandels stijgt het literair-culturele titelaanbod licht in de periode 2005-2008. We zagen deze stijging eerder optreden bij alle titels.

Figuur 6.3: Gemiddeld aantal unieke literair-culturele titels bij verkooppunten met meer dan 2.000 geleverde unieke titels, 2000 en 2005-2008

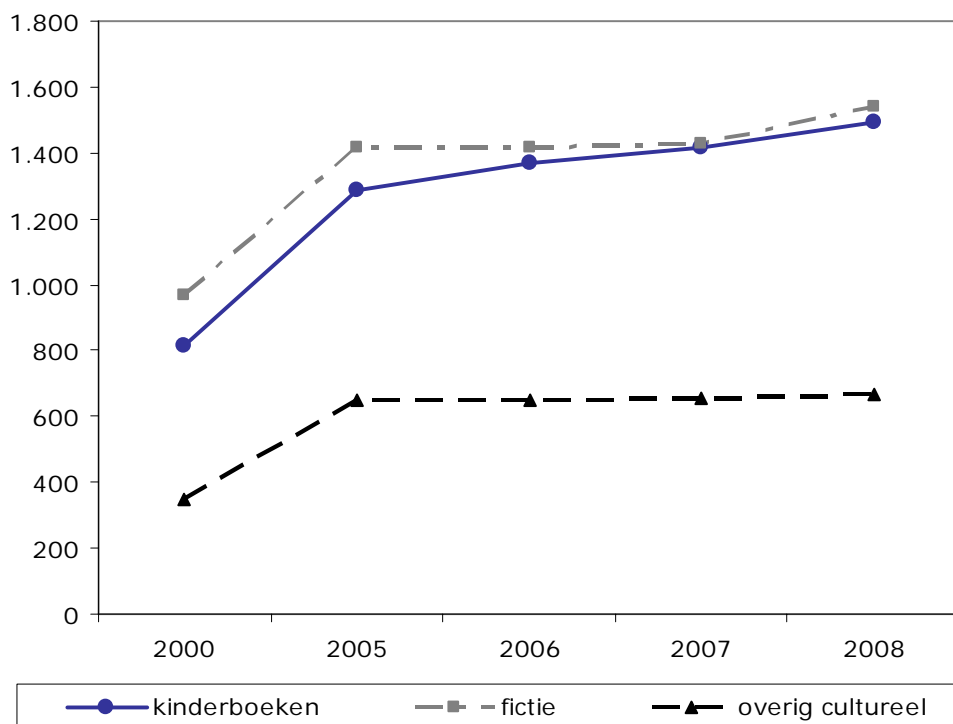

Bron: Appelman en van den Broek (2002) en Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

Van de fysieke boekhandels maken we nog een splitsing in de drie hoofd-categorieën literair-culturele titels: de kinderboeken, de literaire boeken,

en de overige culturele boeken. We laten deze uitsplitsing voor de online winkels achterwege wegens de veranderingen in het aantal internetwinkels gedurende de beschouwde periode. Figuur 6.4 onthult dat de stijging van het aantal literair-culturele titels bij alle drie hoofdcategorieën optreedt. Het aantal titels van kinderboeken stijgt in de periode 2005-2008, terwijl het aantal literaire titels en overige culturele titels in deze jaren redelijk stabiel blijft. In 2008 vormen de kinderboeken en de fictie ongeveer 41% van het totale titelaanbod van de fysieke boekhandels, terwijl de overige culturele boeken ongeveer 9% van het totale titelaanbod uitmaken.

Figuur 6.4: Gemiddeld aantal unieke literair-culturele titels bij fysieke boekhandels met meer dan 2.000 geleverde unieke titels, uitgesplitst naar drie segmenten, 2000 en 2005-2008

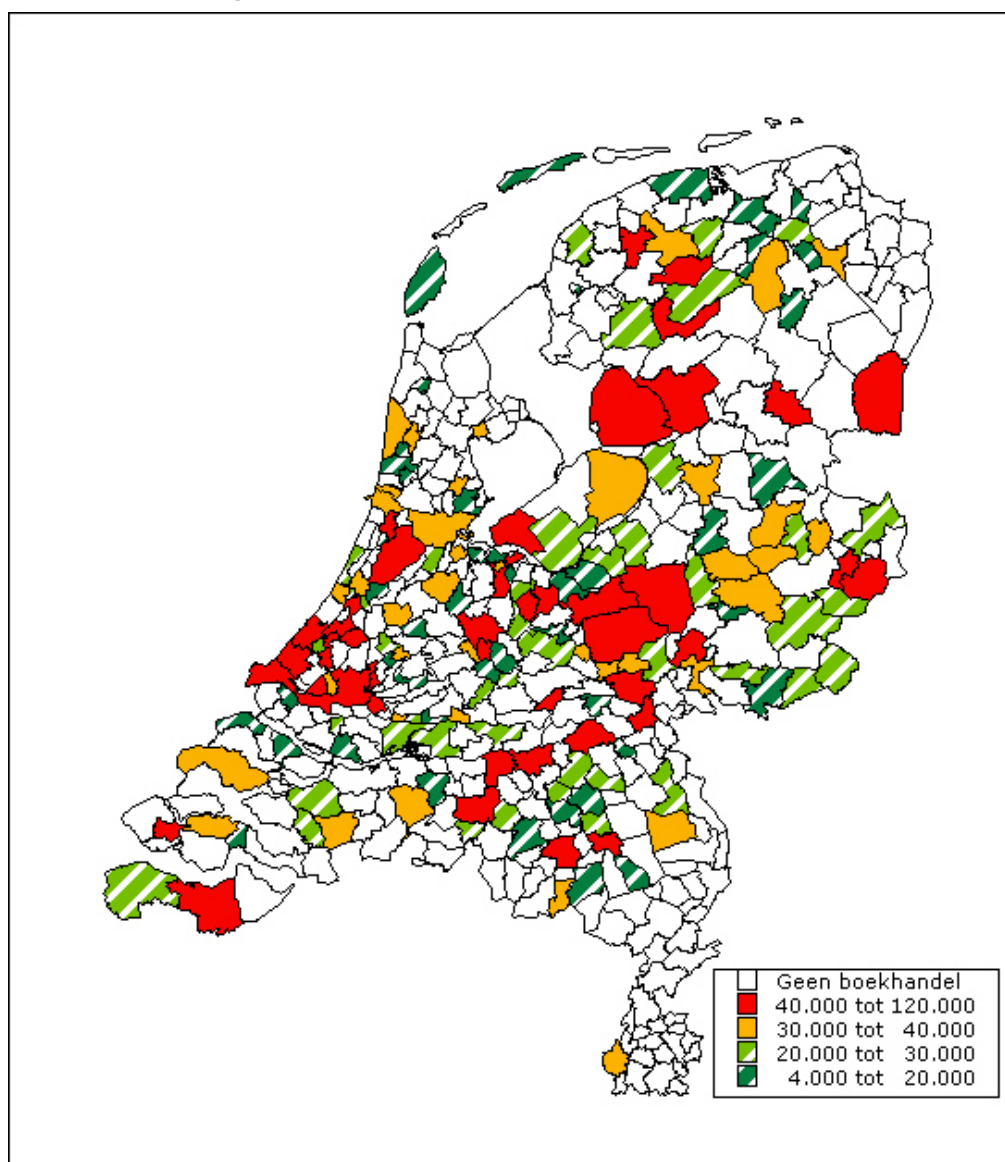

Bron: Appelman en van den Broek (2002) en Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

Hoe is de spreiding van de winkels met een relatief breed literair-cultureel aanbod in Nederland? We beperken deze analyse tot de fysieke (niet online) verkooppunten in het jaar 2008. Figuur 6.5 geeft een beeld van de spreiding van de boekhandels met ten minste 40% van de titels uit het literair-culturele segment. We berekenen daarvoor opnieuw het totaal aantal fysieke boekhandels met een literair-cultureel aanbod van ten minste

40% per gemeente. Dit aantal relateren we aan het inwonertal van de gemeente. We zien dat hetzelfde beeld optreedt als bij de breed gesorteerde boekhandels: het noorden plus de kop van Noord-Holland, Limburg en delen van het hart van Nederland kennen geen boekhandel met een ruim literair-cultureel aanbod. Beter voorzien zijn de Waddeneilanden, de Veluwe en de Randstad.

Figuur 6.5: Inwonertal per literair-culturele boekhandel, onderscheiden naar gemeente

Bron: Centraal Boekhuis (bewerking APE)

6.3.6 Assortimentsbreedte in termen van aantal literair-culturele genres

De laatste definitie van assortimentsbreedte heeft betrekking op het gemiddeld aantal literair-culturele genres dat in een verkooppunt beschikbaar is. We definiëren een literair-cultureel genre opnieuw aan de hand van een unieke driecijferige literair-culturele NUR-code. Bij een grens van ten minste één unieke titel per genre valt opnieuw op dat het aantal vertegenwoordigde genres in de fysieke boekhandels en de internetwinkels dicht bij elkaar liggen. Fysieke boekhandels zijn breed gesorteerd bij de literair-culturele genres. Internetwinkels worden vooral gekenmerkt door een groter aantal titels per literair-cultureel genre. De literair-culturele genres wijken wat dit betreft niet af van het totaal (zie tabel 6.6). We nemen opnieuw een scherpe daling waar bij de internetwinkels in 2008, die verband houdt met nieuwe gespecialiseerde toetreders in dat jaar.

Tabel 6.6: Gemiddeld aantal vertegenwoordigde literair-culturele genres (NURs) in verkooppunten met meer dan 2.000 geleverde unieke titels, 2005-2008.

	Ondergrens 1 titel per genre	Ondergrens 10 titels per genre	Ondergrens 100 titels per genre
<i>Fysieke verkoop</i>			
2005	97	40	8
2006	99	41	8
2007	98	40	9
2008	97	41	9
<i>Online verkoop</i>			
2005	106	59	15
2006	105	54	14
2007	105	54	14
2008	99	46	10

Bron: Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

6.4 Vergelijking met studie Boek & Bedrijf

Boek & Bedrijf heeft in opdracht van de KBb eveneens een evaluatie verricht naar de brede beschikbaarheid van het boekenaanbod na de invoering van de Wet op de vbp.¹⁴ De conclusies van het rapport van Boek & Bedrijf komen in grote lijnen overeen met de conclusies die wij in dit

¹⁴ Zie rapportage Brede Beschikbaarheid (nov. 2008), van Boek&Bedrijf.

hoofdstuk trekken. De invoering van de Wet op de vbp heeft niet geleid tot drastische veranderingen in het boekenaanbod. Ook heeft de invoering van de Wet op de vbp niet geleid tot een vermindering van literair-culturele titels bij de fysieke boekhandels. Omdat we resultaten uit de periode 2005-2008 vergelijken met resultaten uit 2000, hebben we een langere reeks tot onze beschikking. De eerder gesignaleerde tendens tot versmalling van het assortiment van de *gemiddelde* boekhandel in de periode 2005-2008 ten opzichte van 2000 wordt niet gerapporteerd in de studie van Boek & Bedrijf, die alleen betrekking heeft op de periode vanaf 2005.

6.5 Conclusies

Samenvattend geven de resultaten in dit hoofdstuk aanleiding tot de volgende conclusies:

- Het aantal internetwinkels dat boeken verkoopt is in de periode 2005-2008 fors gestegen.
- Het aantal fysieke boekhandels is redelijk stabiel sinds 2000 (en schommelt rond de 1.500 boekhandels).
- Ten opzichte van 2000 daalt het aandeel fysieke boekhandels dat meer dan 2.000 titels inkoop. Het is moeilijk aan te geven of deze daling te maken heeft met de invoering van de Wet op de vbp. Een versmalling van het aanbod in de fysieke boekhandel draagt niet bij aan de doelstelling van de brede beschikbaarheid van boeken.
- Internetwinkels zijn qua gemiddeld aantal geleverde titels ongeveer vergelijkbaar met de 10% best gesorteerde fysieke boekhandels.
- Het totaal aantal unieke geleverde titels neemt in de tijd licht toe. Het aantal unieke literair-culturele titels geleverd aan de fysieke boekhandels stijgt eveneens licht in de jaren 2005-2008. Deze stijging houdt gelijke tred met de stijging van het totale titelaanbod. Uitgesplitst naar type literair-cultureel genre blijken vooral de kinderboeken en de fictie verantwoordelijk voor deze stijging.
- Het geleverde aantal genres is stabiel in de periode 2005-2008, evenals het aantal geleverde literair-culturele genres.
- Interviews met experts uit de branche bevestigen dat een afschaffing van de Wet op de vbp kan leiden tot een vermindering van het aantal fysieke boekhandels. Dit komt doordat grote boekhandels bij afschaffing van de vaste boekenprijs door hun schaal in staat zijn om te stunten met hun prijzen in tegenstelling tot de kleine specialistische boekhandels.

7 PUBLIEKSPARTICIPATIE

7.1 Inleiding

Wat is de ontwikkeling van de publieksparticipatie? Deze onderzoeksvraag staat in dit hoofdstuk centraal. De publieksparticipatie kan op verschillende manieren worden gemeten. In de eerste plaats kan de meting plaats vinden via de tijd die mensen aan lezen besteden. Hiervoor maken we gebruik van informatie uit het vijfjaarlijkse Tijdsbestedingonderzoek van het SCP. Beschikbaar zijn de resultaten van de jaren 1975-2005. De informatie over 1995 en 2000 is ook gebruikt in *Boek en markt*. In de tweede plaats kan de publieksparticipatie worden gemeten via het koopgedrag van consumenten op de boekenmarkt. In *Boek en markt* is dit geschied op basis van de toenmalige Speurwerk Boeken Omnibus (SBO). In het onderhavige onderzoek maken we gebruik van vergelijkbare actuele GfK-gegevens. Waar mogelijk worden resultaten van deze analyse vergeleken met de eerdere resultaten uit *Boek en markt*.

7.2 Tijdsbesteding aan lezen van boeken

We meten de publieksparticipatie allereerst aan de hand van de tijd die mensen aan lezen besteden. Hiervoor maken we gebruik van informatie uit het vijfjaarlijkse Tijdsbestedingonderzoek (TBO) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).¹⁵ In het TBO houden respondenten gedurende een week in oktober hun bezigheden bij in een dagboek. Aan de hand van een vaste lijst van bezigheden geven zij per kwartier hun primaire bezigheid aan. Sinds 1990 wordt respondenten ook gevraagd secundaire activiteiten te rapporteren – een boek lezen in de trein levert dan mobiliteit als primaire activiteit op en lezen als secundaire activiteit. Daarnaast wordt informatie over gedrag en kenmerken van de respondenten ingewonnen via vragenlijsten. Het SCP is in 1975 begonnen met het tijdsbestedingsonderzoek; de laatste meting heeft betrekking op 2005. Tabel 7.1 vat het aantal uren gespendeerd aan diverse vormen van vrijetijdsbesteding samen. In totaal is de hoeveelheid vrije tijd van de gemiddelde Nederlander iets afgenomen in de periode 1975-2005. Het aantal uren dat in de periode

¹⁵ Zie Breedveld *et al.* (2001 en 2006), Huysmans *et al.* (2004). Van den Broek *et al.* (1999) en www.tijdbesteding.nl.

1975-2005 aan lezen besteed wordt, daalt substantieel. Deze daling is groter dan mag worden verwacht op grond van de daling in beschikbare vrije tijd. De daling van het aantal uren dat aan lezen besteed wordt, treedt bij alle leeftijdsgroepen, seksen en opleidingsniveaus (Breedveld en Van den Broek 2001; Breedveld *et al.* 2006). De daling is vooral zichtbaar bij lezen als primaire activiteit. Het lezen als secundaire activiteit is redelijk stabiel. Mensen zijn in de afgelopen decennia vooral meer tijd gaan besteden aan computers en internet (Huysmans, De Haan en Van den Broek 2004).

Tabel 7.1: Vrijtijdsbesteding (zonder mobiliteit) van de bevolking van 12 jaar en ouder in uren per week, 1975-2005

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005
Lezen gedrukte media (prim)	6,1	5,7	5,3	5,1	4,6	3,9	3,8
Lezen gedrukte media (sec)				1,2	1,3	1,2	1,1
Lezen gedrukte media (tot)				6,3	5,9	5,2	4,9
Audio, tv, pc, internet (prim)	12,4	12,1	13,6	13,7	14,2	14,8	15,1
Sociale contacten (prim)	12,7	12,5	11,5	11,4	10,9	10,1	9,1
Maatsch. participatie (prim)	2,0	2,0	2,2	2,1	2,2	1,8	1,8
Uitgaan (prim)	2,4	2,2	2,4	2,6	2,6	2,5	2,7
Sport en bewegen (prim)	1,5	1,5	2,1	1,8	2,1	1,8	2,6
(Overige) hobby's (prim)	8,2	8,7	9,0	7,7	7,5	6,8	6,1
Totaal vrije tijd	47,9	47,0	49,0	47,2	47,3	44,8	44,7

Bron: SCP (TBO 1975-2005)

De voorgaande gegevens geven geen indicatie hoeveel tijd besteed wordt aan het lezen van boeken – gedrukte media omvatten ook onder andere kranten, nieuwsbladen en reclamefolders. In tabel 7.2 wordt daarom een uitsplitsing gemaakt naar typen gedrukte media. Uit deze tabel blijkt dat het aantal uren dat besteed wordt aan het lezen van boeken afneemt in de periode 1975-2005. In 2005 lijkt een opleving van het lezen van boeken plaats te vinden. Dit is volgens het SCP waarschijnlijk geen reële verandering, maar het gevolg van een gewijzigde meting. Tot en met 2000 konden respondenten in hun tijdsbestedingsdagboek alleen aangeven dat ze in een boek hadden gelezen, niet wat voor soort boek dat was. In 2005 was het voor het eerst mogelijk ook het genre boek op te geven. De stijging van het lezen van boeken lezen 2000 en 2005 lokaliseert het SCP bij de lager opgeleide groepen, bij tieners en bij 50+'ers. De stijging onder die

groepen kan veroorzaakt zijn doordat in 2005 de categorieën 'romantische en spannende boeken' en 'jeugdboeken/strips' expliciet zijn genoemd. Tot en met 2000 werd alleen het neutrale 'boeken lezen' aangeboden, wat mogelijk bijvoorbeeld lezers van strips niet op het idee bracht hun leestijd in het dagboek te noteren. In 2005 wordt gemiddeld 1,3 uur per week aan het lezen van boeken besteed, waarvan 0,4 uur aan literaire boeken.

Tabel 7.2: Lezen van gedrukte media als primaire activiteit door bevolking van 12 jaar en ouder in uren per week, 1975-2005.

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005
<i>Lezen gedrukte media (uren per week)</i>	6,1	5,7	5,3	5,1	4,6	3,9	3,8
Boeken	1,6	1,6	1,3	1,5	1,2	0,9	1,3
Kranten, nieuwsbladen	2,7	2,5	2,5	2,3	2,0	1,8	1,5
Tijdschriften	1,5	1,3	1,2	1,1	1,0	0,8	0,7
Huis-aan-huisbladen, recla- mefolders	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
<i>Lezen gedrukte media (deelname in %)</i>	96	95	94	91	89	84	81
Boeken	49	48	44	44	38	31	38
Kranten, nieuwsbladen	84	82	78	74	69	62	57
Tijdschriften	75	71	69	62	63	53	47
Huis-aan-huisbladen, recla- mefolders	31	36	39	38	37	38	35

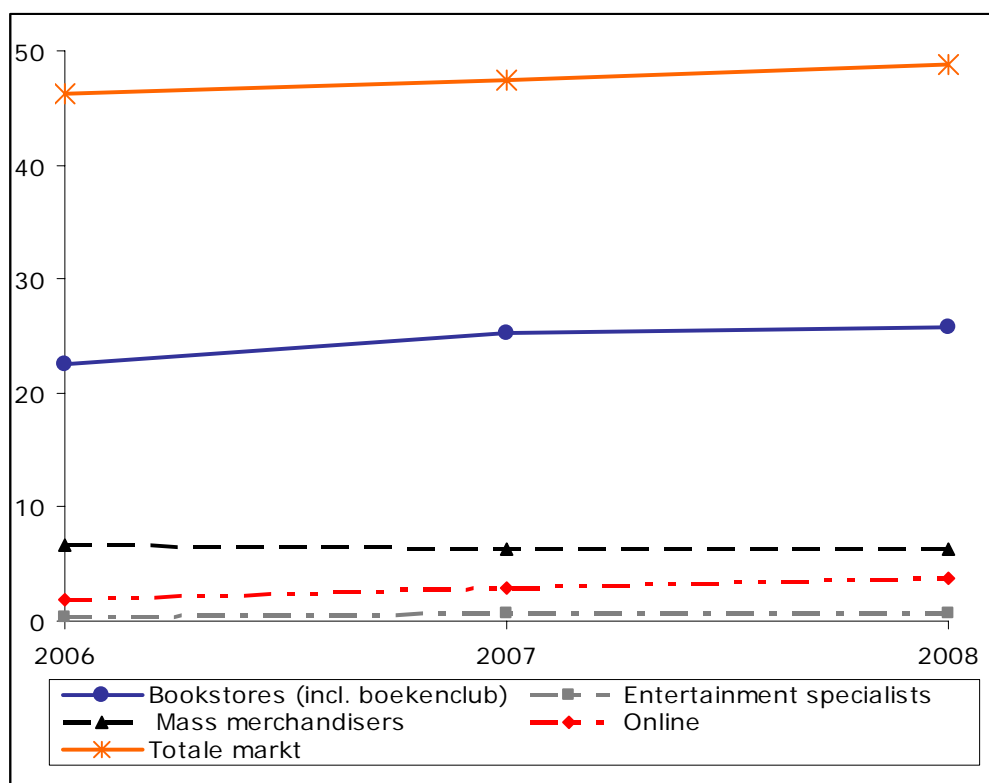
Bron: SCP (TBO 1975-2005)

Wat betekenen deze resultaten nu voor de vaste boekenprijs? Helaas zijn er nog geen gegevens beschikbaar over de periode na 2005 (het eerstvolgende TBO vindt in 2010 plaats). We hebben dus *geen* informatie over de tijdsbesteding in de periode na de invoering van de Wet op de vbp. Ontlezing is echter een complex verschijnsel, dat samenhangt met grote maatschappelijke veranderingen die de afgelopen decennia zich voltrokken hebben, zoals de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen en technologische ontwikkelingen, zoals de introductie van televisie en computers. Naar verwachting is de invloed die de invoering van de Wet op de vbp hierop uitoefent gering.

7.3 Aankoop van boeken

Naast de tijd die wordt besteed aan lezen, kan publieksparticipatie ook gemeten worden via het koopgedrag van consumenten. Schaffen mensen de laatste jaren meer of juist minder boeken aan? Om deze vraag te beantwoorden, gebruiken we gegevens van GfK over de afzet van algemene boeken in de periode 2006-2008 (zie figuur 7.1). De figuur schetst een lichte stijging van de afzet in de totale markt (rond de 2% per jaar).

Figuur 7.1: Afzet van algemene boeken voor de totale markt en verschillende verkoopkanalen, 2006-2008

Bron: GfK

De afzet naar verkoopkanaal is redelijk stabiel in de tijd. Qua afzet is het marktaandeel van de online verkopen (in 2008 3,7%) kleiner dan het marktaandeel qua omzet (in 2008 9,6%). Dit betekent dat via het online verkoopkanaal vooral duurdere algemene boeken verkocht worden (de gemiddelde prijs van het algemene boek bedraagt €15,75 in 2008). Wat betreft de gemiddelde prijs worden de online verkopen gevolgd door de boekhandel/boekenclub (de gemiddelde prijs is €13,85 in 2008). De enter-

tainment specialists en de mass merchandisers zitten daar qua gemiddelde prijs ver onder (respectievelijk op €5,33 en €7,57 in 2008). De reden voor deze prijsverschillen is dat internetwinkels (nog meer dan de boekhandels) in staat zijn de niches van de markt aan te bieden (de lange staart van de markt). Dit zijn vaak specialistische, dure boeken. De warenhuizen en entertainment stores verkopen alleen gangbare titels en de bestsellers, die in het algemeen lager geprijsd zijn.

Na de invoering van de Wet op de vbp in 2005 zijn consumenten niet minder boeken gaan kopen. Als we publieksparticipatie definiëren in termen van aantallen aangekochte boeken, zien we dus geen vermindering van de publieksparticipatie na de invoering van de Wet op de vbp.

7.4 Conclusies

In dit hoofdstuk hebben we gezien of de invoering van de Wet op de vbp de publieksparticipatie heeft beïnvloed. De publieksparticipatie is op twee manieren gemeten: in de eerste plaats via de tijd die mensen aan lezen besteden en in de tweede plaats via het koopgedrag van mensen op de boekenmarkt. De resultaten geven aan dat mensen in de afgelopen decennia steeds minder uren per week besteden aan lezen, inclusief het lezen van boeken. Dit lijkt een autonome trend, die niet of nauwelijks wordt beïnvloed door de invoering van de Wet op de vbp. De verminderde leestijd heeft voornamelijk weinig effect op het aankoopgedrag van consumenten. We zien een lichte groei (jaarlijks 2%) van de totale afzet van boeken in de periode 2006-2008. Concluderend kunnen we stellen dat de Wet op de vbp geen betekenisvolle invloed heeft uitgeoefend op de publieksparticipatie.

8 DISTRIBUTIE VAN HET WETENSCHAPPELIJKE BOEK

8.1 Inleiding

In het voorliggende hoofdstuk bestuderen we de ontwikkeling van de distributie van het wetenschappelijke boek (in de Nederlandse of Friese taal). De vraag is hoe de distributie van het wetenschappelijke boek zich heeft ontwikkeld in de afgelopen jaren. Bestaan op dit punt verschillen tussen de bètasector en de alfa- en gammasectoren? Is sprake van een structureel of van een faseverschil? Gezien het bijzondere karakter van het wetenschappelijke boek en de gevoeligheid daarvan voor technologische ontwikkelingen is het goed mogelijk dat op dit terrein een andere ontwikkeling optreedt dan bij het algemene boek. De studie van Boek & Bedrijf geeft enige aanleiding voor deze veronderstelling. Op basis van gegevens van Centraal Boekhuis onderzoeken we hoe de distributie van het wetenschappelijke boek zich in de tijd ontwikkelt. Daarbij wordt ook bezien of de distributie in de bètasector zich anders ontwikkelt dan die in de alfa- en gammasector. Het is immers denkbaar dat de bètasector op dit punt gevoeliger is voor de technologische ontwikkeling dan de andere sectoren. De vraag is echter of hier sprake is van een structureel verschil in ontwikkeling of een faseverschil, omdat de bètasector een 'early adaptor' is.

8.2 Het wetenschappelijke boek in de boekhandel

De analyse van de distributie van het wetenschappelijke boek berust op de bestanden van Centraal Boekhuis over de periode 2005-2008. We maken daarbij twee kanttekeningen. Ten eerste bevatten de bestanden van Centraal Boekhuis uitsluitend gegevens van afnemers met een depotaansluiting. Lang niet alle wetenschappelijke boeken worden gedistribueerd via het depot; dit beslist de uitgever. Ten tweede hebben we voor de analyses in dit hoofdstuk alleen het wetenschappelijke boek geselecteerd. Daarbij speelt het eerder gesignaleerde probleem dat de indeling door uitgevers naar algemene, wetenschappelijke en schoolboeken bepalend is voor de *handelskorting*, en niet altijd overeenkomt met de inhoud van het boek. De selectie van wetenschappelijke boeken berust daarom op boeken met W-korting. Deze kanttekeningen *beperken* de geldingskracht van de analyse. Helaas zijn er geen betere gegevens beschikbaar zijn over de verkopen van het wetenschappelijke boek.

Allereerst geven we aan welk deel van de boekhandels ten minste één wetenschappelijk boek bij Centraal Boekhuis inkoop in het betreffende jaar (zie tabel 8.1; de percentages zijn berekend op basis van tabel 6.2). We zien enerzijds dat het aandeel fysieke boekhandels dat ten minste één wetenschappelijk boek bij Centraal Boekhuis inkoop in de periode 2005-2008 daalt. Anderzijds nemen we waar dat het aantal fysieke boekhandels met de inkoop van minimaal één wetenschappelijk boek bij Centraal Boekhuis nagenoeg gelijk blijft. Deze resultaten stemmen globaal overeen met de resultaten van de rapportage 'Brede beschikbaarheid' van Boek & Bedrijf (2008). Het beeld bij de internetwinkels is wisselend door de nieuwe toetreders na 2005. Het aantal online verkooppunten dat ten minste één wetenschappelijk boek bij Centraal Boekhuis inkoop, neemt toe in de tijd, hoewel het aandeel van deze verkooppunten in het totaal schommelt.

Tabel 8.1: Verkooppunten van boeken waaraan Centraal Boekhuis ten minste één wetenschappelijk boek^a levert, 2005-2008

	Fysieke boekhandels	Verkooppunten online
2005	760 (96%)	6 (100%)
2006	758 (84%)	8 (89%)
2007	776 (83%)	13 (76%)
2008	759 (80%)	29 (94%)

a Boek met een W-korting.

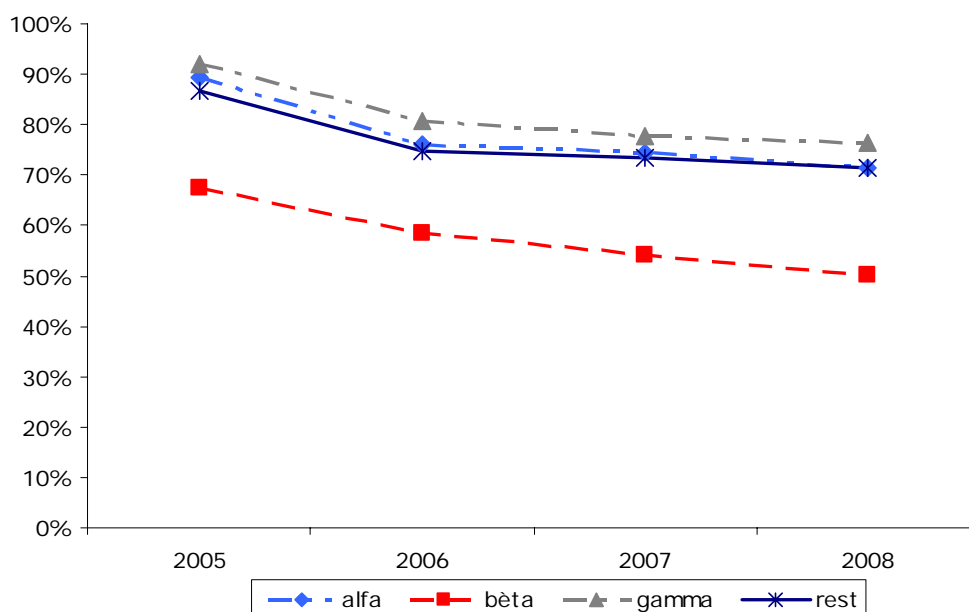
Bron: Centraal Boekhuis (bewerkingen APE)

Aan de hand van de NUR-codes hebben we een indeling gemaakt naar alfa, bèta, gamma en overig.¹⁶ De volgende vraag is of de geconstateerde daling van de *aandelen* optreedt in alle sectoren van het wetenschappelijke boek, of in een bepaalde sector (de bètasector) in het bijzonder. We berekenen daarom voor elk van de sectoren alfa, bèta, gamma of overig het aandeel van de verkooppunten waaraan Centraal Boekhuis ten minste één wetenschappelijk boek geleverd heeft. We beperken ons in deze analyse tot de fysieke boekhandels. Figuur 8.1 vat de resultaten samen. In alle sectoren van het wetenschappelijke boek treedt in de periode 2005-2008 een daling op van het aandeel boekhandels waaraan Centraal Boek-

¹⁶ NUR-codes van de alfasector zijn: 60x 61x 62x 63x 64x 66x 67x 68x 70x 72x 73x; NUR-codes van de gammasector zijn: 74x 77x 78x 80x 81x 82x 84x 85x 86x 87x 89x 90x, en de NUR-codes van de bètasector zijn: 91x 93x 94x 95x 98x.

huis ten minste één wetenschappelijk boek geleverd heeft. De daling van het aandeel is het grootst voor de bètasector: van 68% naar 50%.

Figuur 8.1: Aandeel fysieke boekhandels met ten minste één geleverd wetenschappelijk boek per sector^a

a Uitgedrukt als percentage van het aantal fysieke boekhandels.

Bron: Centraal Boekhuis (APE-bewerking)

Kijken we naar het *aantal* fysieke boekhandels waaraan Centraal Boekhuis ten minste één wetenschappelijk boek geleverd heeft (niet in de figuur), dan is de daling voor de bètasector tussen 2005 en 2008 eveneens het meest pregnant: 11,2% (van 536 naar 476 fysieke boekhandels). In de alfasector bedraagt de overeenkomstige daling 4,1% (van 708 naar 679 fysieke boekhandels), terwijl in de overige sectoren slechts een marginale daling optreedt (variërend van 0,8 tot 1,5%).

De vraag is of sprake is van een faseverschil tussen de bètasector en de overige sectoren, of dat sprake is van een structureel verschil. Het aantal fysieke verkooppunten dat in 2005 ten minste een bètaboek afneemt, is bijna even groot als het aantal verkooppunten dat in 2008 ten minste één alfa- of gammaboek afneemt. Dit duidt eerder op een faseverschil dan op een structureel verschil. De bètaboeken zijn koplopers, maar als de trend doorzet, dan volgen de alfa-, gamma-, en overige boeken, wellicht in een iets lager tempo.

Geïnterviewde experts uit de boekenbranche geven aan dat het alfa- en gammaboek zich qua lezerspubliek onderscheidt van het bètaboek. Voor de 'narrative-based' categorieën, zoals filosofie, letterkunde, gedragswetenschappen of geschiedenis, geldt dat de binding met literatuur en daarmee met het algemene culturele publiek groter is. De 'information-based' categorieën, zoals management, gezondheid en natuur trekken specifiek geïnteresseerden, terwijl het echte bètaboek vrijwel alleen professionele lezers trekt. Het voordeel van een goede boekhandel is juist dat de bezoeker interessante titels kan tegenkomen waar deze nooit zelf op uit zou zijn gekomen. Dat voordeel is volgens de geïnterviewde experts vooral belangrijk voor de 'narrative-based' categorieën. Dit in ogenschouw nemende, heeft het alfaboek in de fysieke boekhandel vermoedelijk de meeste toekomst.

Box 8.1: De digitalisering van het wetenschappelijke boek

In welk tempo en op welke schaal komen wetenschappelijke boeken digitaal beschikbaar? De antwoorden van geïnterviewde experts op deze vraag lopen sterk uiteen. Een geïnterviewde verwacht dat het Nederlandstalige wetenschappelijke boek in folio binnen vijf à tien jaar vrijwel verdwijnt. De andere geïnterviewden menen echter dat de opkomst van het e-boek volgens de lijnen van een evolutie verloopt, en niet bezig is aan een revolutie. De meeste geïnterviewden verwachten dat de opkomst van e-boeken sneller zal verlopen voor de wetenschappelijke boeken dan voor de algemene boeken. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de 'information-based' categorieën en de 'narrative-based' categorieën; de verwachting is dat de digitalisering sneller verloopt voor de eerste categorie dan voor de laatste categorie. Hoe nauwer de omschrijving van de doelgroep, hoe groter het succes is van het e-boek. Een geïnterviewde heeft een afwijkende opvatting. Hij geeft aan dat een vrij grote penetratie van e-readers in de markt nodig is, wil het e-boek succesvol zijn, ook gezien de grootte van het Nederlandse taalgebied, en te meer omdat de grote volumes vooral betrekking hebben op algemene boeken (fictie). Wat betreft de randvoorwaarde van het bezit van een e-reader bestaat er een groot verschil met de digitalisering van de wetenschappelijke tijdschriften. Daar hoefde de consument niet te switchen naar een nieuwe technologie.

Wat zijn mogelijke verklaringen voor de ontwikkeling van de beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek in de fysieke boekhandels? We geven hieronder een aantal verklaringen dat wordt genoemd in interviews.

Ten eerste geven geïnterviewde boekhandelsexperts aan dat sommige boekhandels er voor kiezen minder plek in de schappen in te ruimen voor wetenschappelijke boeken vanwege de lagere korting. Bovendien classificeren uitgevers tekstboeken voor het hbo en het wetenschappelijk onderwijs regelmatig als schoolboeken (het segment met de laagste korting), omdat deze titels vaak in grote aantallen tegelijk door de onderwijsinstellingen worden afgenomen en dus minder inspanningen van de boekhandel vergen. Daardoor vermindert de aanwezigheid van het wetenschappelijke boek in de boekhandel. Uit oogpunt van de brede beschikbaarheid van boeken is dat geen aantrekkelijk scenario.

Ten tweede is het voorstelbaar dat internetwinkels en/of directe verkopen via de sites van uitgevers een deel van de verkopen van de wetenschappelijke boeken van de fysieke boekhandels hebben overgenomen. Weliswaar is uit eerdere analyses gebleken dat substitutie bij het algemene boek geen grote rol speelt, maar de vraag is of dit ook geldt voor het wetenschappelijke boek. Op basis van gegevens van Centraal Boekhuis zien we dat het percentage unieke wetenschappelijke titels dat aan de internetboekhandels geleverd wordt, in alle jaren iets groter is (circa 15%) dan het percentage unieke wetenschappelijke titels dat aan de fysieke boekhandels geleverd wordt (circa 13%). Helaas is het niet mogelijk om marktaandelen te berekenen voor het wetenschappelijke boek, omdat we niet over gegevens van de aantallen geleverde exemplaren beschikken. De cijfers suggereren niettemin dat mensen voor de aanschaf van wetenschappelijke boeken vaker de internetwinkel bezoeken.

Een derde verklaring die door geïnterviewde experts wordt gegeven is dat het hoger onderwijs in Nederland in toenemende mate in het Engels wordt gegeven, en dat ook de literatuur in toenemende mate Engelstalig is geworden. De experts geven aan dat voor lezers van het wetenschappelijke boek Engelstalige equivalenten voorhanden zijn, die veelal goedkoper zijn.

8.3 Conclusies

Wat is de ontwikkeling van de beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek na de invoering van de Wet op de vbp? We concluderen dat de beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek in de fysieke boekhandel licht daalt in de periode 2005-2008. De daling betreft vooral het bètaboek, en in iets mindere mate het alfaboek. Ten eerste is het door de lagere marges op wetenschappelijke boeken en schoolboeken voor de boekhan-

delaar minder interessant geworden om deze boeken op voorraad te hebben. Ten tweede hebben internetwinkels bij het wetenschappelijke boek marktaandeel gewonnen op de fysieke boekhandel. Ten derde geldt dat het wetenschappelijke boek de concurrentie moet aangaan met Engelstalige equivalenten.

Gelet op de toenemende digitalisering van het wetenschappelijke en de huidige bescheiden rol van de boekhandel bij de distributie van het wetenschappelijke boek, kan de vraag worden gesteld of de werkingssfeer van de Wet op de vbp niet ingeperkt moet worden tot het algemene boek. Nog afgezien van de wenselijkheid van een dergelijke inperking doet zich een praktisch afbakeningsprobleem voor: het is lastig om een eensluidende, inhoudelijk bevredigende definitie te geven op basis waarvan wetenschappelijke en algemene boeken onderscheiden kunnen worden. Gezien demarcatieproblemen is het uitzonderen van wetenschappelijke boeken van de Wet op de vbp een moeilijk begaanbare route. Daarnaast is de consequentie van het uitsluiten van wetenschappelijke boeken van de Wet op de vbp dat het wetenschappelijke boek (in de Nederlandse of Friese taal) vermoedelijk vrijwel volledig uit de fysieke boekhandel gaat verdwijnen. Dit is geen aantrekkelijke optie.

9 EVALUATIE EN SYNTHESE

9.1 Inleiding

In het voorliggende rapport geven we een inhoudelijke evaluatie van de Wet op de vaste boekenprijs (Wet op de vbp), die sinds 2005 van kracht is. De wet vormt grotendeels een continuering van de situatie van vóór 2005, maar kent ook enkele wijzigingen. In de evaluatie komen de volgende onderwerpen in relatie tot de Wet op de vbp aan de orde:

- het effect van de afschaffing van het exclusieve handelsverkeer;
- de gevolgen van de verkorting van de termijn van de vbp voor het aantal prijsopheffingen;
- de pluriformiteit van het titelaanbod;
- de brede beschikbaarheid van boeken naar aantal verkooppunten, assortimentsbreedte en geografische spreiding;
- de ontwikkeling van de publieksparticipatie;
- de distributie van het wetenschappelijke boek.

9.2 Afschaffing van het exclusieve handelsverkeer

Een belangrijke verandering die in de Wet op de vbp is vastgelegd, is dat het exclusieve handelsverkeer is afgeschaft: ook aan 'branchevreemde' kanalen mogen nu boeken met handelskorting worden verkocht. De vraag is, of de afschaffing van het exclusieve handelsverkeer geleid heeft tot extra verkopen, of tot substitutie in de vorm van teruglopende verkopen bij de boekhandels en een groter marktaandeel van de branchevreemde verkoopkanalen. Op basis van marktaandelen van de verkopen van algemene boeken (algemene boeken) concluderen we dat de introductie van de Wet op de vbp *niet* heeft geleid tot additionele verkoop van titels bij branchevreemde kanalen. In de periode 2001-2008 nemen de marktaandelen van de boekenclub en de warenhuizen fors respectievelijk licht af, en stijgt het marktaandeel van de internetwinkels navenant. Er lijkt vooral substitutie plaats te vinden tussen boekenclub en internetwinkels, maar deze trend zet al vóór 2005 in en lijkt nauwelijks beïnvloed te zijn door de Wet op de vbp. De fysieke boekhandels kunnen hun marktaandeel redelijk goed vasthouden, hoewel de omzetgroei van de boekhandels waarschijnlijk groter was geweest als de internetwinkels niet waren opgekomen. De vraag is echter of dit in de toekomst zo zal blijven, zeker als de sector geconfron-

teerd wordt met een krimpende markt. Een doelstelling van de Wet op de vbp is de brede beschikbaarheid van boeken via een fijnmazig net van boekhandels. Indien het marktaandeel van de internetwinkels blijft toenemen, komt vroeger of later deze doelstelling onder druk te staan. De brede beschikbaarheid van boeken hoeft daardoor niet te worden aangetast, mits de verschillende categorieën consumenten even goed aan hun trekken blijven komen.

9.3 Verkorting van de termijn en de gevolgen voor prijsopheffingen

Een tweede belangrijke verandering die de Wet op de vbp behelst, is de verkorting van de minimale duur van de vaste prijs van twee naar één jaar. De vraag is, of deze verkorting geleid heeft tot meer prijsopheffingen door uitgeverij. Op basis van een analyse van het aantal jaarlijkse prijsopheffingen vóór en na 2005 concluderen we dat de Wet op de vbp *geen* waarneembare invloed heeft uitgeoefend op het aantal prijsopheffingen.

9.4 Pluriformiteit van het titelaanbod

Wat is de ontwikkeling van de pluriformiteit van het aanbod, in het bijzonder dat van het culturele segment in de afgelopen jaren? Pluriformiteit van het titelaanbod kan op vier manieren worden gemeten: via het aantal titels, het aantal genres, het aantal literair-culturele titels en het aantal literair-culturele genres. Op basis van ons onderzoek concluderen we dat de invoering van de Wet op de vbp samen gaat met een lichte stijging in de pluriformiteit van het aanbod. We zien deze stijging terug in het aanbod van titels en genres, en specifiek bij het aanbod van literair-culturele titels en genres in de periode 2005-2008.

9.5 Brede beschikbaarheid van boeken

Hoe is de ontwikkeling van de brede beschikbaarheid van boeken vóór en na 2005, naar aantal verkooppunten, geografische spreiding van verkooppunten, assortimentsbreedte van de boekhandels en aantal boekhandels met een breed assortiment? We concluderen dat de beschikbaarheid van boeken in het algemeen en van de literair-culturele boeken in het bijzonder stabiel blijft sinds invoering van de Wet op de vbp. Verder blijft het

aantal fysieke boekhandels vrijwel gelijk, terwijl het aantal internetwinkels stijgt in het afgelopen decennium. Het aantal fysieke boekhandels waaraan Centraal Boekhuis meer dan 2.000 unieke titels per jaar levert, blijft sinds 2005 vrijwel onveranderd. Het aandeel van deze categorie boekhandels met een breed assortiment in het totaal aantal fysieke boekhandels waaraan Centraal Boekhuis levert, daalt echter in de periode 2005-2008. Dat duidt erop dat de groei van het aantal fysieke boekhandels waaraan Centraal Boekhuis levert, hoogstwaarschijnlijk vooral plaatsvindt bij de boekhandels met een minder breed assortiment. Ook ten opzichte van het jaar 2000 is het aandeel van de boekhandels met een breed assortiment afgenomen. Dit is mogelijk een voortzetting van de ontwikkeling die al in *Boek en Markt* is gesignaleerd: enerzijds de opkomst van zeer breed gesorteerde boekhandels in de grote steden en anderzijds een versmalling van het assortiment in de boekhandels in de rest van het land.

9.6 Publieksparticipatie

Hoe is de ontwikkeling van de publieksparticipatie? We meten publieksparticipatie op twee manieren: ten eerste via de tijd die mensen aan lezen besteden, en ten tweede via het koopgedrag van mensen op de boekenmarkt. In de afgelopen decennia besteden mensen steeds minder tijd aan lezen, inclusief het lezen van boeken. De Wet op de vbp heeft geen invloed op deze autonome trend. De verminderde leestijd heeft vooralsnog geen effect op de aankopen van boeken. We zien een lichte stijging (jaarlijks 2%) in de afzet van boeken. De Wet op de vbp leidt niet tot veranderingen in de publieksparticipatie ten opzichte van de situatie vóór invoering van de wet.

9.7 Beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek

De beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek in de fysieke boekhandel neemt licht af in de periode 2005-2008. De daling treedt vooral op bij het bètaboek, en in iets mindere mate bij het alfaboek. Daarbij spelen drie factoren een rol. Ten eerste geven geïnterviewde boekhandelsexperts aan dat sommige boekhandels er voor kiezen minder plek in de schappen in te ruimen voor wetenschappelijke boeken vanwege de lagere korting. Bovendien classificeren uitgevers tekstboeken voor hbo en wetenschappelijk onderwijs regelmatig als schoolboeken (het segment met de laagste korting), omdat deze titels vaak in grote aantallen tegelijk door de onderwijsinstellingen worden afgenomen en dus minder inspanningen van de

boekhandel vergen. Ten tweede hebben internetwinkels bij het wetenschappelijke boek marktaandeel gewonnen op de fysieke boekhandel. Ten derde moet het wetenschappelijke boek de concurrentie aangaan met Engelstalige equivalenten. De licht afgenomen beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek in de fysieke boekhandel lijkt dus niet zozeer het gevolg te zijn de invoering van de Wet op de vbp, maar eerder te zijn veroorzaakt door andere factoren, zoals de ontwikkeling van de marges op het wetenschappelijke boek in relatie tot de voorraadkosten, de opkomst van internetwinkels, en technologische ontwikkelingen.

9.8 Synthese

De Wet op de vbp heeft bijgedragen aan de realisatie van de cultuurpolitieke doelstellingen van een pluriform boekenaanbod en een brede beschikbaarheid van algemene boeken. De invoering van de wet heeft echter niet geleid tot grote veranderingen in de boekensector. Dit is niet verbaazingwekkend: uiteindelijk vormt de Wet op de vbp grotendeels een continuering van de situatie vóór 2005, en betreft de grootste wijziging een verandering van het juridisch kader. Wel is duidelijk dat de boekensector aan de vooravond staat van grote technologische veranderingen. Verdere digitalisering heeft naar verwachting grote invloed op de verkopen van boeken via traditionele kanalen (de boekhandel en de boekenclub). We denken daarbij niet alleen aan een toenemend marktaandeel van de internetwinkels, maar ook aan de opkomst van het e-boek, dat tot momenteel niet onder de reikwijdte van de Wet op de vbp valt.

Mocht in de toekomst een belangrijk deel van de toekomstige handel in boeken via internet plaatsvinden en digitale varianten betreffen, dan is het waarschijnlijk dat de fysieke boekhandels hieronder zullen lijden. In hoeverre is dit schadelijk voor de doelstelling van de Wet op de vbp? Digitalisering levert immers ook een bijdrage aan de vergroting van het aanbod en de pluriformiteit daarvan, maar vormt tegelijkertijd een bedreiging voor de fysieke boekhandel. Op dit moment hebben de fysieke boekhandel en het fysieke boek nog een substantieel marktaandeel. Vooralsnog beschermt de Wet op de vbp de fysieke distributie waarmee de brede beschikbaarheid van boeken wordt gewaarborgd. De vraag is welke consequenties toenemende digitalisering heeft voor de functionaliteit van de Wet op de vbp. Duidelijk is dat *vergaande* digitalisering in de toekomst de doeltreffendheid van de Wet op de vbp zal aantasten.

9.9 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Voor toekomstig onderzoek naar de boekenbranche is het noodzakelijk dat de branche investeert in de beschikbaarheid van gegevens. De stelligheid van de conclusies van deze evaluatie wordt enigszins beperkt door het ontbreken van langere reeksen van in de tijd consistente gegevens. We denken daarbij vooral aan een verlenging van de opvraagbaarheid van gegevens van Centraal Boekhuis en een verbeterde informatievoorziening over de beschikbaarheid van het wetenschappelijke boek.

Een resultaat uit dit onderzoek noopt tot nader onderzoek: het inkoopbeleid van boekhandels in de afgelopen jaren. Uit het onderzoek komt naar voren dat een deel van de fysieke boekhandels, vermoedelijk nieuwe boekhandels, waaraan Centraal Boekhuis levert, een smaller assortiment is gaan voeren. Het is duidelijk dat een smaller assortiment in de fysieke boekhandel de doelstelling van brede beschikbaarheid van boeken ondergraaft. De vraag is wat de achtergrond van dit resultaat is. Mogelijk geldt het smallere assortiment alleen voor titels en afnemers die binnen Centraal Depot vallen, en niet voor titels en afnemers buiten Centraal Depot. In interviews wordt gesteld dat boekhandels zich sterker zijn gaan richten op de verkoop van bestsellers, hoewel dat in andere interviews wordt tegengesproken. Aangezien in dit onderzoek aantallen verkochte exemplaren per titel niet zijn meegenomen, kunnen we deze interpretatie niet toetsen. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of boekhandels in de tijd meer exemplaren van enkele titels verkopen, en minder in de breedte investeren.

Op dit moment is de omvang en de snelheid van de digitaliseringsgolf die over de boekenmarkt heen gaat komen nog moeilijk te bepalen. Ook onder de door ons geïnterviewde experts uit de branche lopen de meningen hierover sterk uiteen. We bevelen aan om in een afzonderlijke studie een aantal mogelijke toekomstscenario's te schetsen met bij ieder scenario een analyse van de functionaliteit van het instrument van de vaste boekenprijs. Binnen afzienbare tijd moet meer duidelijkheid ontstaan over de penetratie van de e-reader en de omvang van de verkoop van e-boeken, te meer omdat recent een aantal belangrijke spelers op de Nederlandse boekenmarkt met de verkoop van e-readers is begonnen.¹⁷ De boekenbranche zou er goed aandoen om de ontwikkeling van het e-boek goed te monitoren. Een onderdeel van een toekomstscenario kan zijn dat de Wet op de

¹⁷ In de Verenigde Staten zijn de e-boeken duidelijk in opkomst sinds amazon.com op grote schaal is begonnen met de verkoop van de Kindle, een e-reader.

vbp wordt uitgebreid naar digitale informatiedragers. Het gevaar bestaat immers dat winkels e-boeken extreem goedkoop gaan verkopen om de markt te veroveren (vergelijk de strategie van amazon.com in de Verenigde Staten).

LITERATUUR

- Appelman, M. en A. van den Broek, 2002, *Boek en markt: Effectiviteit en efficiëntie van de vaste boekenprijs*, Den Haag: Centraal Planbureau/Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Boek & Bedrijf, 2008, *Rapportage brede beschikbaarheid*, Bilthoven: Boek & Bedrijf.
- Breedveld, K., en A. van den Broek (red.), 2001, *Trends in de tijd, een schets van recente ontwikkelingen in tijdsbesteding en tijdsordening*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K., et al., 2006, *De tijd als spiegel, hoe Nederlanders hun tijd besteden*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, A. van den, W.P. Knulst en K. Breedveld, 1999, *Andere tijden? Tijdsbesteding en tijdsordening in Nederland 1975-1995*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Huysmans, F., J. de Haan en A. van den Broek, 2004, *Achter de schermen: Een kwart eeuw lezen, luisteren, kijken en internetten*, Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Koninklijke Boekverkoopersbond, 2009, *Jaarverslag 2008*, Bilthoven: Koninklijke Boekverkoopersbond.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2004, *Wet op de vaste boekenprijs*.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2005, *Besluit op de vaste boekenprijs*, Staatsblad 2005.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2007, *Regeling vaste boekenprijs*.
- Stichting Speurwerk, 2004, *Algemene boekenindex 2001-2003*, Amsterdam: Stichting Speurwerk betreffende het Boek.
- Stichting Speurwerk, 2005, *Algemene boekenindex 2001-2004*, Amsterdam: Stichting Speurwerk betreffende het Boek.

BIJLAGE A: LITERAIR-CULTURELE NUR-CODES

NUGI	NUR	NUGI-omschrijving
210	213	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
210	218	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
210	223	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
210	226	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
210	243	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
210	248	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
210	253	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
210	255	natuur, plant, dier, mens, seksualiteit
211	214	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
211	216	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
211	221	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
211	229	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
211	244	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
211	246	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
211	249	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
211	256	sport, spel, hobby, muziek, koken, doe boeken
212	211	techniek en computers
212	231	techniek en computers
212	241	techniek en computers
212	257	techniek en computers
213	212	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	217	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	232	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	242	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	247	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	258	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	364	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	365	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
213	366	wereldoriëntatie, landen, volkeren, cultuur, geschiedenis, inf. strips
214	224	religie en kinderbijbels
215	200	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	210	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	219	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	222	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	225	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	227	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	228	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	240	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	251	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	252	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	254	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
215	259	overige non fiction inclusief naslagwerken kinderatlas
220	281	fiction tot en met 9 jaar
220	282	fiction tot en met 9 jaar
221	283	fiction 10-12 jaar
222	284	fiction 13 jaar en ouder
222	285	fiction 13 jaar en ouder
223	280	overige fiction voor kinderen - niet leeftijd gebonden
230	270	baby-, peuter- en kleuterboeken
230	271	baby-, peuter- en kleuterboeken
230	272	baby-, peuter- en kleuterboeken

240	271	voorleesboeken voor 3-6 jaar
240	272	voorleesboeken voor 3-6 jaar
240	273	voorleesboeken voor 3-6 jaar
241	277	verhalen en sprookjesboeken
250	219	rijmpjes, versjes, gedichten, liedjes en mopjes
250	251	rijmpjes, versjes, gedichten, liedjes en mopjes
250	270	rijmpjes, versjes, gedichten, liedjes en mopjes
250	275	rijmpjes, versjes, gedichten, liedjes en mopjes
260	287	aanvankelijk lezen
261	286	moeilijk lezenden
270	362	strips voor kinderen geen informatieve strips
270	365	strips voor kinderen geen informatieve strips
270	366	strips voor kinderen geen informatieve strips
280	273	prentenboeken
280	274	prentenboeken
281	276	uitklapboeken ook leporello en pop up boeken
300	301	Nederlandse literaire romans, verhalen en novellen
300	303	Nederlandse literaire romans, verhalen en novellen
300	305	Nederlandse literaire romans, verhalen en novellen
300	311	Nederlandse literaire romans, verhalen en novellen
301	302	vertaalde literaire romans, verhalen, novellen
301	304	vertaalde literaire romans, verhalen, novellen
301	305	vertaalde literaire romans, verhalen, novellen
301	315	vertaalde literaire romans, verhalen, novellen
302	307	toneel-, theater- en filmteksten ook scenario's
310	306	poëzie - literaire gedichten
311	373	populaire gedichten
312	713	religieuze poëzie
320	323	literaire essays
321	321	literaire dagboeken, biografieën, briefwisselingen literaire auteurs
321	322	literaire dagboeken, biografieën, briefwisselingen literaire auteurs
322	324	literaire tijdschriften
341	312	historische romans
341	342	historische romans
611	730	filosofie en ethiek algemeen
612	724	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	730	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	731	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	732	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	733	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	734	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	735	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	736	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	737	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
612	738	westerse filosofie, levensbeschouwing en new age
613	739	oosterse filosofie en levensbeschouwing
614	730	overige filosofie en levensbeschouwing
614	731	overige filosofie en levensbeschouwing
614	732	overige filosofie en levensbeschouwing
614	733	overige filosofie en levensbeschouwing
614	734	overige filosofie en levensbeschouwing
614	735	overige filosofie en levensbeschouwing
614	736	overige filosofie en levensbeschouwing
614	737	overige filosofie en levensbeschouwing
614	738	overige filosofie en levensbeschouwing
615	730	filosofisch perspectief op maatschappelijke vraagstukken
631	700	godsdienst algemeen - ook godsdienstige mystiek

631 708 godsdienst algemeen - ook godsdienstige mystiek
632 702 christelijke godsdienst en uitleg - ook toelichting op de bijbel
632 703 christelijke godsdienst en uitleg - ook toelichting op de bijbel
632 706 christelijke godsdienst en uitleg - ook toelichting op de bijbel
632 708 christelijke godsdienst en uitleg - ook toelichting op de bijbel
633 706 overige godsdienst en uitleg
633 716 overige godsdienst en uitleg
633 717 overige godsdienst en uitleg
633 718 overige godsdienst en uitleg
633 719 overige godsdienst en uitleg
634 701 bijbels, kerkboeken, psalmen- en gezangbundels
634 709 bijbels, kerkboeken, psalmen- en gezangbundels
634 716 bijbels, kerkboeken, psalmen- en gezangbundels
634 717 bijbels, kerkboeken, psalmen- en gezangbundels
641 680 geschiedenis algemeen - ook wereld- en vaderlandse geschiedenis
641 688 geschiedenis algemeen - ook wereld- en vaderlandse geschiedenis
642 681 algemene biografieën memoires (niet literair)
642 491 algemene biografieën memoires (niet literair)
642 641 algemene biografieën memoires (niet literair)
642 661 algemene biografieën memoires (niet literair)
642 671 algemene biografieën memoires (niet literair)
642 672 algemene biografieën memoires (niet literair)
642 731 algemene biografieën memoires (niet literair)
642 791 algemene biografieën memoires (niet literair)
661 740 vraagstukken van mens en maatschappij
662 740 gezin en samenlevingsvormen
663 748 maatschappelijke dienstverlening
663 749 maatschappelijke dienstverlening
663 751 maatschappelijke dienstverlening
663 752 maatschappelijke dienstverlening
664 747 minderheden
665 745 emancipatie ook algemene homostudies
666 745 feminisme
667 740 vraagstukken van oorlog en vrede
911 640 kunst algemeen
911 641 kunst algemeen
911 642 kunst algemeen
911 643 kunst algemeen
911 644 kunst algemeen
911 647 kunst algemeen
911 649 kunst algemeen
911 651 kunst algemeen
911 655 kunst algemeen
911 656 kunst algemeen
911 657 kunst algemeen
911 658 kunst algemeen
912 641 kunstgeschiedenis ook gedenktekens
912 642 kunstgeschiedenis ook gedenktekens
912 649 kunstgeschiedenis ook gedenktekens
912 654 kunstgeschiedenis ook gedenktekens
933 667 muziekinstrumenten en -techniek
934 668 bladmuziek, partituren, liedboeken (niet kerkelijk)
935 675 theater- en balletvaardigheden, toneelspelen, regie, dramatische expressie
952 621 Nederlandse literatuurgeschiedenis
953 635 buitenlandse literatuurgeschiedenis

BIJLAGE B: GEÏNTERVIEWDE EXPERTS UIT DE BRANCHE

Peter van Andel, Directeur Boekhandel van Stockum

Maarten Asscher, Directeur Athenaeum Boekhandel b.v.

Maarten Bohlken, Directeur Jongbloed Juridische boekhandel

Ari Doeser, Directeur Koninklijke Boekverkopersbond

Max Dumoulin, Commercieel directeur Boom Uitgevers Amsterdam

Michiel Gerlagh, Uitgever Reed Business b.v.

Daniël Ropers, Directeur Bol.com